

भारत सरकार
GOVERNMENT OF INDIA
राष्ट्रीय पुस्तकालय, कलकत्ता
NATIONAL LIBRARY, CALCUTTA

वर्ग संख्या

Class No

पुस्तक संख्या

Book No.

रा० पु०/N. L. 38.

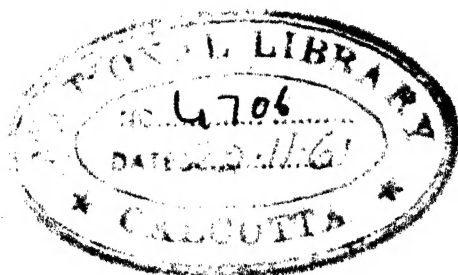
Te

894.8131

N 459

MGIP Sant.—126 NL (Spl/73)—26-9-74—10,000.

Te
894.8131
N459

అస్పృశ్యనకి—

నినుదక్కన్ మఱియొండెఱుంగ నపుణం

తేనిర్మమ ప్రేమమై

మనికిన్ గూర్తువనన్యవార్ధముగ నా

త్తజ్జేమమూలంబా నాఁ

దనువున్ గాతువు దైవమై, శురువై

ధర్మవ్రతం బీశ్వరా

నను గావ్యవ్యసనంబుఁ బెట్టుదువుని

త్యంబుగ్గుతోఁ బాలతో.

తల్లి! నీప్రేమ పరమాత్ము దయకు జాడ—

ఆదయామయు ప్రతిరూపమగుదువమ్మ!

కావున ధరింపు చరణ గాజీవములకు

నానమర్పించునడవిపూ దోసిలిదిగా.

—

మిసిమి గలమగతాలవలె రహి

మించె నెల్లెడ మంచుబిందువు

లొక్కొకటిఃచిటుసూర్యుఁడోయన

నొప్పెఁ జిటుకిరణములఁ బొడుచుచు.

తియ్యనీటను జలక మాడుచు

దిశలఁ జలువల జల్లువినరుచుఁ

గవిసి తెమ్మెరనెలఁగె నెడనెడఁ

గమ్మతావులఁ గ్రుమ్మరించుచు.

కోటికరములఁ జూచి శీతము

గ్రుచ్చెఁ గౌఁగిటఁ దావు లంటుచు

రోమరోమము వెంట దేహము

గ్రోలె నిట్టనరానిహర్షము.

వెఱవు నల జడి యుడిగి విచ్చల

విడిగ నెగురుచుఁ బాడెఁ బక్షులు

తరులు గిరులును మ్రోసె నన్యః

ధామయం బగుకలకలంబున.

ముద్దగన్నెరువిరులు కొప్పున

ముడిచికొనె వనలక్ష్మీవహవా!

పారిజాతపుఁజప్పరంబులఁ

బానువుగ విరచింపఁ బోలును!

బంతి పూవులబంతు లాడునో

పసిడి చేమంతులను దొడుగునో?

నీమకాశీరతనములతో,

జేసి రెవ్వరో కుంకుమార్చన!

చెలగివనసాభాగ్య మెటువిక

సించె నారా! కమలవనమున.

విరులునేసిన పచ్చఫగుషులు

వేల్పు లాడెడురచ్చపట్టులు.

భూతధాత్రిప్రకృతికి దేహము,

పాలువు దానికి సంశరంగము;

కావుననె యటఁ దవులు మది జల

కణము కణమునఁ గలియునట్టులు.

పురుషకారము.

ఊర్జితమర్తి గలిగి యొప్పరిక ముడుగు జయ

మొంది సుఖము ల్వడతువేని—

విన్ను బ్రతుకారఁ గనివిన్నవరమార్గము న

విస్తరము జేతు నొకమాట.

విత్తనము నస్య మగు యత్నము శుభంబు లగు—

వ్రేయనికృపాణ మెటునటకు?

వేడకు మనాధవలె! వేడి విధి దూఱక వి

వేకమున శ్రేయముల కెడ మై.

స్వప్నమున నైన మది నల్ప కెపుడో యెటులొ

చట్టున జయం బమరునంచున్.

నమ్ము పురుషార్థములు సొ మ్మెవని కెల్లపుడు

నవ్యమయి పొరుష మెలర్చు!

నైజ మగు తేజము కళంక మగుమానుషమ

నామకముగా నెచటఁగునుకు :

బ్రాయము సమర్థతయు నన్నతటి న్నుక్కుదువు

బ్రతుకు వెడ పుచ్చితి నటంచు.

కొలది యనిలేదు—నరుశక్తి నిరవగ్రహ ము
కుంతితము వాడితివయేని

బారుగున జగద్భరణకోవిదులఁ జూచుచును
బోలునె నిరర్థకుఁడ వౌటల్?

ఎవ్వరికివారె—ప్రియు లై నరెపు లై న భ్రమ
లేల? భవలీల యది సుమ్మా.

నమ్ము నరదైవముల నమ్ము శుశ్రూ—లై నవిను
నమ్ముకొను మాత్మబల మొకటే.

దేహబల మొసఁగి పయి ధీబల మొసంగి నిను
దేవుఁ డెపు డాచికొని యున్నే ?

సాయపడఁ డెన్నటి కసాధ్య మయి నీకొలది
చాలదని తొట్టుపడువటకు.

విద్యైములునేగ్గుటకు వెడలునొకొ తల్లి రణ
వీరుఁడు సుతుం డనికి నడువన్?

శబ్దములు దిద్దుటకు సాగునె గురుం డఖిల
శాస్త్రనిధి వల్కునెడ సభలో!

ఒప్పిద మెఱుంగుకర మోరిమినిగల్గు మొగ
మోటపడ కాత్మహితరచన :

ఆరయు బలాబలము లారయు హితాహితుల
నారయు ప్రపంచవిధమెల్ల.

వట్టువిడు పెఱుగు, నిరపాయమతితో మెలగు,

ప్రాపగుము ధర్మములకెల్లా,

శత్రువుల నెన్నటికి సైపకుము, పెత్తనము

జరువుకొనులోక మెదిరై న.

బ్రతు కనఁగఁ బందియ ముపాయము సనుర్థతయుఁ

బంతము గలాఁడఁ డెలరేఁగు,

బ్రతుకునకు స్వార్థజగ దర్థపరమార్థములు

ప్రాపులెదిపడిన నుడివోవు.

క ప్త సు ఖ ము లు.

దుఃఖమా! బెదరింపు లేటికి—

దొరవటే నినుఁ దలఁచి వెఱవఁగ?

జక్కఁగాఁ బరికించి చూచితిఁ

జాలుఁ దెలిసితి నీస్వభావము!

దద్దరింతువు మంటిపులివలె

దప్పుదప్పుల నుండువఱకే,

ఒద్దికరిగితో మచ్చికై తివో

యొడిసికై కొని స్వారిచేతునొ—

కాని యెప్పటికప్పుడే నిను

గండ్ర వని మది బ్రమయుచుందును

మెట్టుమెట్టున కడలుచుందును

మీఁదికెగయుచు నవ్వుకొందును.

జ్ఞానమును ధైర్యమును గలిగినఁ

గాని నీపైఁ జొరదు మంత్రము,

నిన్ను గత్తము వెట్టినప్పుడె

నేర్చుధైర్యము సిగురునొడుగఁగ!

ఎఱిఁగి నిన్ను జయింపఁ గలిగితి

నేని బానిసవై మెలంగుదు

వెఱుగ కోడితినా చలంబున

నిహపరంబులఁ బొల్ల నేతువు!

నీదుకొలిమిని గరఁగినప్పుడు

నీటమీఱుదు మేలిమైన,

కాక నీరసలోహ మైన,

కగ్గుదును పై వెఱుగుబాయుచు!

శీలమును శమముం దమంబును

జేడియలు నీతోడునీడలు:

నిన్నుఁ గెల్చినవాని జేర్తువు

నెనరుఁ గూర్చెద విశ్వరునితో.

మత్సరంబు భయంబు క్రోధము

మానస వ్యధ నీదుజోదులు:

వాని కిత్తువు నీవుగెల్చిన

వాని ధర్మవిరక్తుఁ జేయుచు!

నీదుబామముడి కోడి తడఁబడు

నేరమియుఁ బరవశత, కన్నెడ

వానతఱిగోయిలవలెఁ దా

వలము మార్తురు కేళినచివులు.

కవలు నఖిలు నుఖింబు నీవును—

గాని యావగలాడి! చెప్పుకు—

కష్టసుఖములు.

వలపునవ్వుల వెక్కిరింతల

వన్నెలంబడి లోక మెఱుంగదు!

ఒరుల కష్టసుఖంబు లరయన!

యువకృతులఁ గయిపెక్కి మెచ్చన!

పగలు రాతిరి యాటపాటలఁ

బండుగులఁ జెవుడె త్తియుండును.

తనకుఁ దోచదు పరకు నేయదు

తండ్రి నై నను హితవునెప్పిన

నెగిరి వినవిన మంటఁ దాఁకెడు

నీఁగపోలిక వీఁగి చేడ్పడు.

ఏమికావర మేమికుత్సిత

మేమివ్రల్లద మేమిప్రజ్ఞలు!

నిల్చు టెక్కడ దానిధాటికి

నీ దురాయికిఁ గాకపోయిన?

ఎగిరి దుముకుదు పిడుగువడుపున

నెచటనుండియొ దానియరమున,

నదరి వడవడ బెదరి యంతట

నరయ దొరకొనుమంచిచెడ్డలు.

పవలు రేలు సుఖంబు నీవును,

భవ కలాంగ రథాంగయుగ్మము,

శ్రీతివిహంగముఁ గడపు తెక్కలు,

జీవయాత్రకుఁ గాశికావడి.

బ్రగుకు పడవకుఁ జాపసౌఖ్యము

బరువులంగరు గొలుసు నీవన—

నుఖము మద్యము నీవు మాత్రపు

సుఖము నై వ్విరిణి నీవు సాధ్యవి.

విరులరాణిసుఖంబు—నీకో

వీరపత్నివి వీరమాతవు;

కాని—మఱువను— రెంటిఁ గెల్చిన

గాని దొరకదు దేవునన్నిధి.

అ తీంద్రియ వి పా స.

జయజగదీశ! దేవాధీదేవా, జగత్కారణా, పావనా,
 భావనాతీత, విశ్వావధీ, విశ్వచైతన్య, విశ్వశ్రయా,
 నిత్యసత్యప్రభావా, స్వభూ, స్వప్రకాశా, జగన్మాన
 నీయా, జగత్పుర్ణ, విశ్వాభిగమ్యా, శరణ్యా, భవాం
 భోధివేలా, విభూ, సర్వసత్తామహత్తావధీ, సర్వసంపన్న,
 సర్వోన్నతా, సర్వశక్తీ, విధీ, శ్రీశ, భూతేశ, దేవేశ,
 దిక్పాలకోక్తకపాలా, గణేశా, నరేశా, గురూ, పాలకా,
 శాస్త్ర, దుర్జయ, దుర్జయ, దుర్ధర్ష, —నిన్నెట్లు కీర్తింతు?
 నేరూపునంగొల్తు? నేపేరిటంబిల్తు? నిజేశరలేకున్న వేమాట
 లేయూహ లేయక్తులు —నిన్ను ప్రేమించి, కామించి,
 కాంక్షించి, పూదోటలో, దేటివాటంబుగా, నవ్వర
 త్నాధిమై రోయువానింబలెక, దల్లికిం దూరమై త్రోవ
 గోల్పోయి కొట్లాడు లేమాడచందాన నెందెందో
 యెట్టెట్టా నేవించి, భావించి, నిన్నానలే కాత్తవేసారె
 నింకేమిది క్షేయపాయంబు? నీప్రాపు నేకూరు నట్లీ
 శ్వరా! యెల్లువర్తింతు? నేపుణ్యము లేయుదు? —
 నీపు విశ్వాత్మవై విశ్వరూపుండవై నీపులేనట్టిభూతంబు,
 గానట్టి మాపంబు లేదంచు నీచేత నాచేతన వ్రాతమం

దన్నిటా నీదురూపంబు మూర్తించి, నీదివ్యకల్యాణ శీలంబుఁ గల్పించి, ధ్యానించి, పుష్పాంజలుల్, ధూపదీపంబులు, జందనచ్ఛత్రమాల్యాంబరంబుల్ సమర్పించి మెప్పించి నీదివ్యతేజంబు వర్ణించుచు, నృత్యగీతంబుల బారవశ్యంబు మ్రోగొల్తునా? లేక నీప్రాభవం బింద్రియాతీతము న్నిదుతత్వంబనిర్వాచ్యము నీదుధామంబు దుష్ప్రపమం చెంచి, నీభవ్య కైంకర్యపారంగులై ముక్తులై చేరువం జేరియున్నట్టి దేవర్షిలోకంబునర్పించి, తత్ప్రీతిగా దానపూజాగ్నిహోత్రంబుల జేసి, శుష్కపక్షానంబులు జాగరంబుల్ పురాణోతిహాస శ్రుతుల్ నోములు సల్పి తీర్థంబులం దాడి, భూదేవసంతర్పణంబుల్ గ్రహారాధనంబుల్ గిరిక్షేత్రయాత్రల్ వృషోత్సర్జనంబుల్ తరూద్వాహముల్ లక్షదీపంబులు భూతశాంతుల్ జయంతుల్ బలుల్ మున్నుగాఁ గల్లు కర్జంబుల జేతునా? లేక జీవప్రపంచంబు నీచెయ్యెకా, నీకుఁ బ్రేమాస్పదం జాటఁ దత్సేవ నీవేవయేయంచుఁ దత్తేమముం గోరి విద్యాలయంబుల్ వనంబుల్ తటాకంబులు సత్రముల్ వైద్యశాలల్ ప్రతిష్ఠింతునా—నీతి మార్గంబునంబోయి నీశాసనం జాదలంజేర్చి సత్యంబు, శౌచంబు, శాంతంబు, బాటించి కారుణ్య శీలుండనై భూతబంధుండనై స్వార్థభంగంబునై క్షణ మది గొల్ప

కుతాహి నైశీలినై లోకసౌఖ్యంబు వాటింతునా—
 లేక కించిజ్ఞాఁడ మోహబద్ధుండ దేహభిమానాభిభూ-
 తుండ నామాట లెన్నేనియు న్నీమహత్త్వంబు నీపావ-
 నారంభసంరంభము భద్రశీలంబు వర్ణింపలే వంచు,
 నీదివ్యకారుణ్య పాత్రంబుగా లేవటంచు మహర్షీరితం-
 బుల్ మహామంత్రముల్ బీజముల్ పల్లవంబుల్ పుర-
 శ్చర్యగావించు చంతర్బహిష్కర్థిగాయంత్రముల్ వేర-
 ముల్యైట్టిన్యాసంబులన్ ముద్రలంబట్టి యష్టాంగయోగ-
 వ్రయుక్తుండనై నీశుభాకారమాత్మైక్యసంధానముండేసి
 ధ్యానింతునా— లేకవిశ్వంబు విభ్రాంతిగా, జన్మనాశంబు-
 లత్యుక్తిగా, గర్భజన్యంబులౌ సంపదల్ సాధనంబుల్
 వికల్పంబుగా, నింద్రియార్థంబు లౌద్యవంశ్యముల్ కామ-
 మోహవ్రకోపంబు లౌట జరారోగమృత్యుద్భవం-
 జై నసంసారబీజంబుగా, నమ్మినన్నుండి దేహంబుభేదించి
 పైఁబెట్టి నేనాత్మగా నేనె బ్రహ్మంబుగా నెంచి చిత్తంబు-
 బుద్ధింద్రి యాహంకృతున్ నెప్పునంబున్ నిరోధించి
 నీయందె లీనంబు గావించి సంకల్పసన్యాసి నేకాకినై
 జీవముక్తుండనై జ్ఞానినై యోగిని నిత్యతృప్తుండనై
 సంస్పృతిక్షేత్ర లేకంబుఁ బోనాడి నీదివ్యసాక్షాత్కృతిఁ
 దేహమాత్రావరోధంబుగావేచి కాలంబుఁ బుత్తెంతునా
 —అట్లుగాకున్నచో నగ్నియేరీతిగాఁ గాల్పు నరీతిగా

సూర్యుడెండించు, నేరీతి మేఘంబు వర్షించు నారీతి
 జన్మాంతరా రబ్ధకర్తాఘ మయ్యై ఫలంబీనగా దుర్నిచా
 రంబు లజ్జితసంప్రాప్తముల్ భేదమోదంబు లాసన్న
 మైనప్పు డావంతయుఁ మానుషారంభముఁ నమ్మకా
 సారవాతాతపా వృత్తిక్ లోకువైనట్టి వృక్షంబునుం
 బోలి యేకాలమం దేమివాటిల్లు నద్దాని నానోముగా
 నీప్రసాదంబుగా నెంచి నైరింతునా—లేక ప్రత్యక్షమే
 సత్యమంచుఁ బరోక్షంబు బాటింప కేమాట కాయర్థమే
 చేష్టకావ్యాప్తి, యశ్వద్ధబీజంబు తాళంబుగా మొల్పిన
 ప్లెన్నఁచుఁ మానుషం బొక్కడేగాని సర్వార్థసం
 ప్రాప్తికిఁ గారణం బొందులేదంచు, యాదృచ్ఛికం బైన
 దేహాదిసామర్థ్య మేదిక్కుగానమ్మి ధర్మార్థకామంబులే
 యావదర్థంబులం చెంచి నేవించి లోకజ్ఞుడన్ లోకతం
 త్రస్వ తంత్రుండనై దుర్బలారాతులం గెల్చి దురే
 యులంగొల్చి కార్యార్థసంసిద్ధికేగాని ధర్మం బతివ్యా
 ప్తిగాకుండ గార్యార్థభంగంబు వాటించు దుర్నీతి
 మాత్రంబు వర్జించి ధన్యుండనై జీవయాత్ర సభద్రం
 బుగా, బుష్పి తారామకేళీవిహారంబుగా సల్పనా?
 చాలు ! సౌభాగ్యమీ యెహికై శ్వర్యసంప్రాప్తి
 కిం తేల? యేదైనఁగానిమ్ము నీయాజ్ఞలే కెట్లువర్తించు?
 జక్కనిలేనట్టి యల్పవైషమ బాధవం బింతయు? భగ్ను

యంత్రంబు తావ్యోమయానంబులా ప్రాణులయ్యో!!
 నిరాలంబమై వాతనిర్ధూతమైనట్టి చిన్నాభ్రమాయీయ
 నాండంబు? ప్రారబ్ధమానంపదావన్నిమిత్తంబు? వహ్వారే!
 ప్రారబ్ధకల్లోలినిఁ ద్రోసి నేదాట లేకున్న చాటింపనీకై న
 స్వాతంత్ర్య మావంతయు లేక తేలింపఁగా ముంపఁగా
 దాని పాల్సేతకుఁ నీమసఁగోదారకారుణ్యభావంబు,
 సర్వోన్నతత్వంబు నీధర్మపాలత్వము నీనిరాఘటసా
 మర్థ్య మెట్లోర్చె నొక్కో! జగత్పూర్ణమై దివ్యమై
 భవ్యమై పావనం బైన నీజ్యోతిలోనే మయాఖంబటే!
 విశ్వకూలంకషంబైన నీవార్ధిలో నేదరంగంబటే! విశ్వ
 చైతన్యమూలం బనం బొల్చు నీవహ్నియందేను కీలం
 బటే! అట్టివన్నీజవంబైన దయాహీనమై యుగ్రమ
 ర్యాద మైనట్టి కర్కంబుకేల సదాకేళికాకందుకంబట్లు
 పీడింపఁగా నెట్లువాటిలై! నేనమ్మ! నేనొల్ల! దైవంబుగా
 నట్టిదైవంబు! సూర్యచ్రభ మావుఖిద్యోతమే నెన్నఁ
 డుఁ గాన! సంభోధికిం జేటలడ్డంబ! నిర్హేతుకంబైన న్వత
 సిద్ధమై సర్వజీవైకశశ్వన్నహాభాగధేయంబుగా నొప్పు
 కారుణ్యభావంబుమై జాలిమై నీవు నాదోషముల్ పైఁచి
 రక్షింతు వంటనిగర్కంబు వారించెనే? నీకటాక్షంబె
 నేకూరెబో, కర్కముఁ గిర్కముఁ గోట మీటింపనా
 తండ్రి! నీకైన బ్రేమంబులేదందునా! ఉండిలోభింతు

వంచెతునా ! కాదు— ప్రియంబవే నీవు . నిదక్కి
 బాహ్యము టెంతయు గూడనా? నీవు లేవంటయే
 నీకుఁ బ్రేమంబు లేదంట, లోభింతువంటమి నీదివ్య తేజం
 బసంపూర్ణమంటమి? దుర్జీతుఁడౌవుత్రు దండింపఁజే
 యాడ కెంతే నుచాయజ్ఞుడౌనొజ్ఞ రావించి పూజించి
 యోయ్యో! నీవాఁడు నమ్మి! దయాళుండవై యట్టె
 దండింప కాగాత్యము మాన్పి విద్యానిధిం జేసి నా
 కంపుమా యంచు నందిచ్చు తల్లింబలె నిర్మలుజేయ
 నగర్ కందిచ్చి తానట్టె హింసించిన ప్లాదరాయ త్త
 చిత్తంబుతో నిత్యకల్యాణశీలంబుతో నిర్వికల్పానుకంపా
 లనద్దలప్టితోఁ బ్రోచుచు వచ్చివిద్యోదయం బైనవె
 న్నంటనే క్రమ్మట నన్నుఁ గైకొంచుఁ గైంకర్యముం
 గొందుగాఁబోలు— నేమైన గానిమ్ము నిన్నే మది న్నమ్మి
 యున్నాఁడ ముమ్మాటికి మిత్రుగాఁ దండ్రీగాఁ గర్త
 వు! భర్తవు నీవే! నిర్లేతపు ద్రాతపు గూడ నీవే!
 భవాంభోనిధిం గల్గునుల్లోలకల్లోలజాలంబులో నీవె
 నాకాశ్రయంబంచు భావించితి దండ్రీ! సంసారకాం
 తార మధ్యంబున మార్గసందర్శకజ్యోతిగా నమ్మియు
 న్నాఁడ నీవాఁడ నాకేల యీవంచనలో! నిన్ను నేవించి
 యు దైన్యమా? నిన్నిగాకున్న నెవ్వారల న్వేడు
 దు? జాల మేలా ననుంబ్రోవ నాచలిదైవంబ? ని

శుద్ధనిర్వాణభక్తి సదా గొల్వసా? నీకు దాసాను
దాసుండఁగానా? భవత్సృష్టివై సోదర న్యాయముం
జూపనా? పుణ్యముల్పల్పనా? ధర్మమందాదరంబూననా?
పాడి గా దీచలం బల్పకీటంబుపైఁ బావకాస్త్రంబు—
నాదోషముల్ నైఁచి రక్షింపు మీపాటి, నానేవగైకొ
న్ను, నన్ను, మానాఁడు ప్రహ్లాదుఁడై కొన్న భవ్యాభ
యాంకంబుతోడఁ, మృకండావృత్తజ్ఞ జేర్చి యోదార్పు
మందస్మితాస్యంబుతో, సవ్యసాచి జయశ్రీఘనం. జే
యుసుస్సిగ్ధభాసంబుతోడఁ, భవద్దీప్యరూపంబుఁ బ్రత్య
క్షముం జేయు; నీదివ్యతత్వంబుఁ జిత్తంపుదాహంబు
తీరంగ సువ్యక్తముం జేయురూ—బ్రహ్మవై యాయురూ
రోగ్య భాగ్యంబులం గూర్పు, విష్ణుండవై శ్రేయము
లైంచు, రుద్రుండవై శత్రుసంహారముం జేయు, మి
ద్రుండవై యేలుకో, విఘ్ననాథుండవై ధర్మదీక్షావరో
ధంబులం ద్రోయు, మన్నింట సుద్భాగ్యరూపుండవై
యోహికాముష్టికార్థంబులఁ జేర్చి జన్మంబు సార్థంబు
గావించి యాపైని సాయుజ్యముక్తి బ్రసాదించి
మన్నింపుదేవా! ప్రసీద, ప్రసీద, ప్రభా! దీనబంధో!
నమస్తే నమస్తే నమః.

తిట్టకు.

తిట్టకు తిట్టకు మెవ్వరిఁ గానీ!

తిట్టుట నోటికిఁ జేటునకే—

లాభమ, పౌరుషమా, పరమార్థమ,

రాక్షసమా శగువారలకున్ ?

తిట్టకు తిట్టకు శత్రువు నైనను

తిట్టినవానిని దేవుఁడు మెచ్చుఁడు

తిట్టకు నూలు ప్రతంబులు పోవును

తెలియవె పూర్వపురాణకథల్ ?

తలఁపకు నీగుణములె మహిమంబుగఁ

దక్కిన వాకస్త్రికములు గాఁ :

దలఁపకు నీయవగుణమె పరాకుగఁ

దక్కిన వన్నియు దండ్యముగా—

పనివడి నీడవడిఁ బరికింపుము

పరులను శోధించిన తమితో,

పరుల ప్రమాదము లోర్చుమనీపార

పాటులకోర్చు నుదారతతో.

నేరము నేయుట మానవధర్మము,

నేరముఁ గాయుట దైవికము,

నేరము దిద్దుట యార్యులపద్ధతి,

నేరముఁ బన్నుట రాక్షసకృత్యము.

తిట్టినతిట్టులు తగిలిన నన్నియు
 దేవునితోఁ బని యేమి యిఁకన్
 నీవలచినయటు సృష్టికి భంగము
 నెఱపునె యీశ్వరుఁడో వెడఁగా ?
 నీవలచినయటు సృష్టి నడచుటకు
 నీవలె నెందఱు లోకములో?
 నీవలచినయటు నడచిన నెప్పుడో
 నీవె కలంగును వాఁడుడవై.
 దేవునిసృష్టికి దేవుఁడె యేలిక—
 దేవుఁడు సర్వసముండు నుమా!
 దేవునిశాసన మమితదయార్ద్రము,
 దేవునిఁ జేరవు పరుసఘఁగూఁతలు.
 లోకహితంబును బూని ఘటించును
 లోకులకుఁ సుఖమఃఖములఁ
 న్యామముచొప్పున నెవ్వరి కెయ్యది
 యర్హము సర్వవిదుండగుటఁ.
 ఎవ్వరి కెప్పుడు కలిమియొ లేమియొ
 యెవ్వరి కెవ్వరు మిత్రులొశత్రులొ
 ప్రభువులొ భృత్యులొ లోకమునేలెడి
 పన్నికచొప్పున సమకుఱుచుఁ.
 తిట్టకు శత్రుల, దిట్టకు దుష్టుల,
 దిట్టుట—చుల్కనిబుద్ధి నుమా!
 శత్రుల గెలుపుము! దుష్టుల మార్పుము!
 జాలిఁ దలంపుము లోకముపై—

కొండ - ఉడుత

ఒక్కనాఁడు కొండతో నుడుత యొకటి వాడు లాడె :
 కొండ పల్కె “దుండగీడ ! గోరుగో సగము లేవు
 ఇంత విట్టవీగు చేల ? హెచ్చుతగ్గు లెంచవేల ? ”
 దాని కుడుత బదులు చెప్పె—“తగవు లేని మాట మాను
 ఎవరి గొప్ప వారిదే—యెవరుగొప్ప ? యెవరు కొద్ది ?
 నీవు గొప్పవాడవైన నేనుమాత్ర మేల కాను ?
 గుణము లన్ని కూడి కాదె గొప్పవానిఁ జేయఁగలవు?
 ఒడ్డుపొడుగు లేనిమాత్ర నున్నవారు కొద్దివారె ?
 నిన్నుఁ బోలు పెద్దవాడ నేనుగాను—నన్నుఁబోలు
 చిన్నవాడ వీవుగావు ! చెంగుచెంగు దాట లేవు !
 హెచ్చుతగ్గు లన్ని యిట్లు లీశ్వరుండు సమము నేయు :
 నిన్నుఁబోలె కట్టి కంప నేను మోయలేను—నిజము,
 న్నుఁబోలె కాయకసరు సమలఁ గలవె నీవు చెప్పుము !”

National Library,

Calcutta-27, 4706 44.22.11.6

Reo. 3150

ఆరశరణాగతి.

శ్రీసత్యవిజ్ఞానతేజోమయా, చిన్మయా, విశ్వవిశ్వాత్మయా,
 సర్వభూతాంతరాత్మా, మహాత్మా, జగద్భంగసందోహనిర్లిప్త
 మాయాఖ్యశక్త్యంబుధీ, భూరిసంసారతాపప్రణాశాచ్ఛచారి
 త్ర, సర్వజ్ఞ, సర్వేశ్వరా, వాఙ్మనోతీతసామర్థ్యసంపూర్ణ,
 నిర్దవ్వందవ్, నిత్య, నిరాలంబ, యోగేశ్వరా, విశ్వరూపా,
 దయాసాంద్ర, నిభక్తిమైనిచ్చులంగొల్తునో యద్వితీయా
 —భవద్భక్తిసర్వైహికాముష్మికాస్థప్రదంబంచ నార్యుల్
 నుతింపంగనే నెయ్యెడ విందుఁగానన్ జలద్భంగసంఘాత
 ఘాతంబుల దాల్చి మైఁ గొంచ కేపారులై లంబులీలన్ వివ
 జ్జాలముల్ భీషణాకారముల్ నుట్టి ముట్ట భవత్పాదపంకేరు
 మాధ్యానముం జేయుచేకాగ్రత ద్వత్కృపాపాంగసంపాత
 విశ్వాసశక్తి ధర్మనిల్చి యున్నాడ వేటొక్కటన్ గాదు
 తండ్రీ !! నను బోవు, నాయాశ మన్నింపు, నీదీనరక్షాపర
 త్వంబుఁ బాటింపు భద్రాత్మకా, సాధుమిత్ర, పవిత్ర, మహా
 ఘాటవీరితిహాతుండవో నీకు మద్దుమ్మతంబుల్ గణింపం
 గఁజన్నే? గురువ్యాధిచే శీర్లమై వ్రాల నున్నట్టికాయంబు
 నీరోగము మున్నగాఁ జేసి పైని బలిష్ఠంబుగాఁ జేయు
 వైద్యు వలె మున్ను నిర్దోషిగా, నట్ట తవ్వద్విద్యకారుణ్య

పాత్రంబుగాఁ జేసి నన్నుద్ధరింపంగ నీవే సమర్థుండ-వెట్లైన
 నియ్యవదల్ వాపి శ్రేయంబు వాటింపు-మదై వరిలోకంబు
 ధర్మప్రవృత్తంబుగా మార్పు - లోకంబునన్యోన్యసాభ్రాత్ర
 విభ్రాజిగా, వీతదౌర్జన్యలేశంబుగాఁ, జేసి లోకస్థితి గూర్పు
 మోసర్వలోకై కసా మ్రాజ్యలక్ష్మీప్రియంభావుకా, నన్నుఁ
 బ్రాణాపనాయత్తితఁ నై జనాజన్యము విద్యయు మాన
 మున్ బాసి నీచాతినీచాశ్రయం బూననీ కయ్యయో! నిత్య
 మత్యంతమోదప్రదం బైన నీయాజ్ఞ మన్నించుచుఁజన్మ
 సార్థంబుగా సార్వలోకార్థకోర్తి సభన్రంబుగాఁ గాచి
 రంజిల్లునై శ్వర్యమీడేర్పు—మింకెంతకాలంబు నీప్రాపులేకిల్లు
 హోరాత్రముల్ ధైర్యముం బాసిత్వతూజనం బై హిక్మ
 కాశయంబూని కావింతు నయ్యో దయంజూడు మి ప్పైన
 నాయూర్తిరావంబు నాలింపు, పాలింపు, సర్వార్థముల్
 గూర్చి నాథా! నమస్తే నమస్తే నమః.

DBA000004706TEL

జయవిజయులు.

మ-రా-శ్రీ గురజాడ అప్పారావు గారికి—

తెలుగు వోనిమ్ము! గ్రామ్యము పలుకుఁ జెలికిఁ
గర్లభూష గానిమ్ము! వ్యాకరణధాటి
శీర్ష మై వైవరివిహృతి రంజిల్ల నిమ్ము!
మనల కద్దానఁ బోరాట మాన్య మగునె?
హితులు బహుదేహమిషనేకహృదయ మగుట
భేద మొకవేళఁ గలిగినఁ జ్రేమ నెగునె?
ప్రాణమును బాయుమను గదా పరమభక్తి
న్నేహదానసాఫల్యదక్షిణకుఁ గాను!

విన్ను మును నర్థిలిరి జయవిజయు లనెడి
బాలు రిర్వురు విద్యానిశాలచతులు,
సునిశితవ్రతు, లభిమానఖిలులు, సర్వ
మిత్రు లన్యోన్యచిత్తాబ్జమిత్రు లగుచు.
ఒండొరునికి బహిఃప్రాణ ము త్తిమాంగ
మలరు సంసారబంధ మాశలనిదాన
మురుసదాచారహేతు వొండొరునిహితము
తనకు మాలినధర్మ మై మనిరి వారు.
శీవలటు లావు లల్లుక పూవుదావు
లటులఁ బాయ రావలవిహారకేరి

కలన గాఢానురాగంపుగల్గి నొకఁడొ
కండు లేకున్నఁ దలపులమొండె మగుచు !

ఇటులఁ బెద్దకాల మేగిన నాభూమి
నేలురాజు స్వార్థహితుఁడు, చపలఁ
డమితదుర్విదగ్ధుఁ డై కృధాయత్తుఁ డై
జయునిమీఁదఁ దగనిశత్రు మూని,

తనపటుప్రతాపదంభోలి జలిపించి
వదలె ఘోరవృత్తి వానినెత్తి
నవనవాబ్జ ముగ్ధి నవయించుజడు నల్లు
పోలుబోలములకు బుద్ధిమాలి.

ఉదయరవి గ్రుంకునల్లు నృపొగ్రశిష్టి
మిత్తివాతను బడఁగ నిమిత్తమైన,
శూరు డై యిట్లు నల్కుఁ గుమారు డవుడు.
బలువగనుగూరుచూపటు భళియనంగ :

“రాజహితము ప్రజకుఁ గర్తవ్య మెందుఁ
గాన హితమేని గొన్తు నాప్రాణ మిదిగొ
ప్రాణశత మున్ననా యెడఁ బాయువాఁడ
నీకు శతమానసంతుష్టి నెఱపుకొఱకు.

కాని దయగల్గువాఁడ వై లేని రెండు
ప్రొద్దు లాయువుఁబొడిగింపు పురికిఁ బోయి

తల్లిదండ్రుల నీడ్చొని తడయ కిటకు
వత్తు విధిగొన—నీయాన—వనుమతీత.”

అనుడు: దనదండధాటి బిట్టవిసినట్టు
లైన, వల దన మోమోడి యట్టై చూచి
నరవరుం డనె “నెవ్వరి నన్ని విడుతు?
నీవు రాకున్న వధ్యుఁ డై నిల్చు నెవఁడు?”

“నావచశ్శుద్ధి!”—యింతలో నభమునుండి
వెలువడినయిష్ట దేవతవలెను నిల్చె
“నిదిగొ నా దేహమున్ బ్రతి యిత్తు” నంచుఁ
బార్థివునిమోల నబ్బలుప్రాణసఖుఁడు.

వాని కనియె నుహీశుఁ “హీ వయసుకాఁడ!
కాన వారార! విరిదండ గాగు కంఠ
పాళ, ముగ్రకృపాణంబు పంచశరుని
శరమె? మృత్యువు నుండరీస్పర్శనంబె?

కనుము దినములు యుగములు గావు సుమ్మ
యీరవినిఁ జూడ వీని ముమ్మాలు వెడఁగ—
నీదుపరమాపుఁ డెల్లి గా నేరకున్న
నెవరుఁ గావరు యమపురి కేఁగునిన్ను.”

“ఇప్పుడేగద నధిప నీ వీయకొన్న
నన్ను వధియించి విడువుము నావయస్య

హీనకృతి యైన యమపురి కేఁగ వెఱచుఁ
జిఱుత లపరాధు లై బడిసే రనట్లు.

అనఘుఁ డతిలోకచారిత్రుఁ డతనికొఱకుఁ
బ్రాణ మిప్పించుపాశంబు పారిజాత
హార, మసిధార స్వర్గరాజ్యాభిషేక,
మమృతకాంతాపరిష్వంగ మరయ మృతియు.”

* * * *

జయుఁడు పురి కేగితడ వాయె నయము దొరఁగి
మిత్తు నగ్గము గావించె మి త్తిబారి
కనుచుఁ గలకల మొదవె రాజాంగణమున
నాఁటి ప్రొద్దున మూగుజనంబులందు.

రాజుపగ పల్లవించె, గర్వంబు మించె,
సమయ మే జేర విజయుని సభకుఁ బిల్చి
మరణశిక్ష విధించి యు త్తరనిమేష
మతనిఁ గొంపోవఁ దలవల్ల కానతిచ్చె.

ఆతఁ డటుఁ లేగునంతలో నధిపుఘోర
నియతిమూర్తీభవించెనా నిలకభటులు
దగ్గకరవాలపాణు లై దండధరుని
బలికి సమకట్టు చున్నెడ బద్ధదృష్టి,

తోఁచె నవ్యక్తఘోషంబు దూరమందు
నట్టె కలకల మై వచ్చె నందు నడుమ
నిలునిలు మటంచుఁ జేతులు వెలికిఁ జాచి
శరజవంబునఁ బరుగిడి జయుఁడు నిల్చె.

వానివెన్వెంట వచ్చి భూజాని, సఖుల
కొటఁగి “పహ్లా రె, యీసఖ్య మీబుజుత్వ
మమరగేయంబు! సుఖ ముండుఁ డయ్య యింక
జ్ఞానినై వీతగర్వి నై యేసు మనుదు.”

—

నీవు-నేను.

నిండుపూనిక బ్రహ్మదేవుడు

నీకునాకునుగూర్చి వ్రాయఁగ,

నొండొరులకై పూర్వభవముల

నుగ్రతపములఁ జేసి పుట్టఁగ,

మనుజులెవ్వరి తరమె, ప్రేయసి,

మనలవిడివిడిబండ్లఁబూన్పుట!

మార్పులేల? జగత్త్రయంబున

మనకుసరి యెవరీడు జోడును?

(ఈశ్వరేచ్ఛ) మఱెన్నిజన్మము

లెత్తనీ, నినెగాని వలవను.—

మొదట నావడు గపుడుననని

మురిసినీజనకుండువలచెను :

వెడఁదనొనలు, మెఱుంగు జెక్కులు,

వీనులంబెడు చాలుఁగన్నులు,

పసిఁడితోడవులమిసిమిమెసవిన

పసుపుగండపుఁబూఁత మైసిరి—

అక్కటా! యిపుడేదియా జగి?

యంతరించె భవంపురాపిడి.

వలచి యువ్వీళులూరి మెచ్చుచు

వారువీరన కాశ్రయించెను,

ఘోరశపథమునట్టేనేగై

కొననిచో నరుణుండె వరుఁ డని.

మఱచితో నీయవ్వ, మంటల

మారి, కొడుకున కిడినబిరుదులు ;

“వలదువలద”నె “దూఁగఁ జాలవు

వాండ్లు బల్లిదు లాకతాయలు—

పెల్లితోసరి నీభవిష్యము

పిల్ల నేలిననాఁడుచూతము !”

శ్రోత్రియుండు తపస్విమత్ప్రిత

సుంత సంసరణాఘృతబెట్టఁడు :

నాలుగేండ్లవుఁగాదనంహొక

నాఁడుబల్విడి నిల్వరింపఁగ,

“వైశ్యవృత్తి—పౌసంగుటెట్ల”ని

పల్కిమరల జపానఁగూర్కెను.

వైశ్యవృత్తి! నెబాను! జరుగునొ

వైదికము తన భంగి నెల్లడ?

వృత్తితోఁ బనియేదియాసుర

వృత్తములఁదిగి చెఱపకుండిన.

వృత్తినడుగకునరునినాణెము

వృత్తినిరపిన విధమునడుగుము:

వృత్తులన్నియు లోకతంత్రపు

వీణపాటకుమీటుతంత్రులు.

కడకు వట్టి గతానుగతికమె

గాదొ మనకులధర్మమెల్లను,

అంధుడంధులనడపుకై వడి

నయ్యె నార్యమతంబునేటికి!

అగ్గిపేరిట బుగ్గిఁగాగును

మకట! శిష్టాచారమనుకొని,

నది కృశించిన నేల నెప్పటి

నావనీడ్చుక పయనమగుదుము!

చాలునిదియొకొంబుషులసంతతి!

శాస్త్రవిధి కలవడెనెయిగాతి?

యేనుఁగుల దిగవిడుచుపిడికిట

నీటుపే బదిలంబునేతుము

మనికి కడ్డము తగులువఱకును

మార్పదొడఁగమ నార్యభోరణి.—

పిల్లనల్లనిదనిరి బంధులు,

పెదవివిఱిచిరి యిరుగుపొరుగును,

అమ్మమేనఱికంపుఁబల్లచి

కంత మెఱుఁగదురేలుపగలును.

చొరవకును సురియకును నడ్డముఁ

జూడ—మితకు విధి బలీయము ;

నుముఖమై విధిపాసఁగకుండిన

సురియదొరకదు చొరవతోఁపదు—

చెల్లననఁ దగువరములడిగిరి

సిద్ధమంటిరి మీరు వెంటనే :

వెయ్యి నూటపదాఱు కట్నము,

వెండి, బంగారు, పట్టుదోవఁతు,

లత్తికైదుమొహర్లు చీరెలు,

ఆఁడు బిడ్డల లాంఛనమ్ములు—

ఇస్సిరో నరమాంసవిక్రయ

మెంతదురితపుమూ లమైతిని!

ఇస్సిరో బలి దప్పిదోఁపిడి

యెట్టులరవ్వఁగ మౌను నాకిది?

“రాజుప్రజకనుధర్తచరుఁడను

రక్తుఁడై శాసించుకీగతి!

కానిచోశ్రుతి ధర్తమాతను

గడనక తైగఁబుత్తుమోయిటు ?

పరమలొక క తంత్రచతురుఁడు,

పరమనోగత తత్త్వకోవిదుఁ

డెంతోతీర్పరి మాపురోహితుఁ

డితవు నెప్పుచు నిసుకమేపును.

సమయమిది యది యని తలంపఁడు

సరకుగొనఁ డెవరెన్ని నెప్పినఁ

జదువు నీశుభలక్షణంబులు—

జ్యోతిషము సాముద్రికంబును
 చదివి చదివి యొకప్పుడల్లన
 జనకుడారిని నిన్నుఁబెట్టఁగఁ
 గాంచి కనికరమొందె నలరెను
 కనులసిరి కొలువున్నదనియెను
 నాఁడు మొదలుత్రీణేత్రుఁడడ్డము
 నడువనీ—యిసుమంతయొసలఁడు.
 నేఁడుగా యాతేండ్లు గ్రహగతి
 నిల్పినిలిచిన వింధ్యమొరగెను?
 ఇదియెపో లోకంపునడువడి,
 యిడుమలొందక శుభములమరవు:
 మందు వేసవికుడుకకమరెనె
 మంటిచెలకకు మింటివర్షము?
 కాని చెలకయుజలము నెఱుఁగవు
 కష్టమొరులది ఫలము మనలది,
 నిండాబాల్యపువేడ్కలప్పుడు
 నీకునా కీకథలనందడి.
 తెలియకయె నలవకయె శుభముల
 దిద్దిపోయె ననుగ్రహంబున
 నీలకూఁతలమరగియున్నపు
 డీశ్వరుఁడు మనబ్రతుకులతికెను.

తొలుతనిగనుఁగొంట మన వన

దుర్గజాతరనాఁటిప్రాద్ధున;

ఏటికొకతఱిమాకుఁజుట్టము

లిల్లున త్రము నేయుదినమది-

క్షణముదినముగగడచె, డెందము

సందడించెను సిరికి నీకై,

సిరులమించిన సిరివి పండువు

చెల్వ మించినచెల్వ వైతివి !

కంటిఁగననటు, వింటివిననటు,

కలిసి తటుకునమరలెఁజూడ్కులు,

వెదకి వేమరు దరిసి మురిసితి,

వితముద్దులు గుడిచినడిచితి.

కతమెఱుంగక మిన్నముట్టితి

గడన నేయనియటు నటించితి,

ప్రేమదమును నీగమనికలఁగని

బ్రతుకు తేనెగ జుట్టులిడితిని.

అంకురించెనొనాకుమగతన

మట్టె నీమెయిలొల్కరింపగ,

అణఁగిమణఁగినవలపువల్లరి

యలరెనొకొ నీచైత్ర పదవికి !

మెడ్డియైతిమి — గడచెనేడులు

ప్రేమప్రాయపు బోదఁగొనలిడె

మున్ను స్వాతిశయానఁ బుట్టిన

మోహ మాత్ర త్యాగమయ్యెను.

నీటఁ జెడరిన చంద్రబింబపు

నీడ చిటుతతనంపుఁగూరిమి

ప్రాయ మెడరినఁ జెడర కిరవగు,

బ్రతుకు చవియగు కొలఁదిఁ దిరవడు.

బ్రతుకుఁ గావ్యపురసమవైతివి,

భవకుసుమసారభమ వైతివి,

బ్రతుకుటోడకుధ్రివమవైతివి,

వ్రతిభక్తెల్లఁ బ్రమాణమైతివి....

నీవులేనిసుఖానఁ జొక్కను,

నీవు మెచ్చనివితవిన్నన,

నీవెగలిగిన బరవసంపడి

నేర్తు మచ్చిక నేయుటిడుమల.

ప్రసవదామ మటంచు బ్రతుకిన

భవము భారముతోఁచినప్పుడు,

ప్రాణబంధువు లనుచునమ్మిన

పరులు పరహిత మొల్లనప్పుడు,

పరమశరణముగా భజించిన

పరుఁడు కన్నడచేసినప్పుడు,

జయముద్విగుణము పెంచి

బన్నము సగమువంచక సంతరించువా?

ఎందుఁజొన్నినఁ బొందునినుమది
 యేఱు పల్లముఁ జేరుకై వడి,
 నీకతన ములుసూపునిదైన
 నెనరుత్రాసటు ముక్తి నునిచిన !
 నీకనుల నాహృదయమేర్పడు,
 నీకునాకును హృదయ మొకటియొ !
 నాదుభిద్రములఁగాతు నావలె
 నాప్రభావముఁ బెద్దసేతువు.
 ఫలముచవియును మనలపొందిక
 పలుకునర్థము, పసిడిమెఱుగును;
 మనల బల్వడిఁ బావఁదలఁచిన
 మరణమును మొనవిఱిగిచేడ్పడు.
 ప్రకృతి పురుషుని వలచి యెప్పుడు
 భవిష్యుఁగడుపుఫలంబుగాఁగనె
 నదియెవలపునకాది, యప్పుడే
 యాత్మకాత్మనివృత్తిగలుగుట.

బ్రతుకు కథ.

1

కథఁ జెప్పు మందువు! కథ కేమి— బ్రతుకు.
కథఁ జెప్పెదను వేయకథలతోఁ బాటి.
వినుము నాజనకుండు ఘనుఁ డాహితాగ్ని
వేదవేదాంగకోవిదుఁ, డాశ్చ వేది,
యథ్యాపనంబున నన్న దానమున
విసుగఁడు, తపమందు వే పనుల్లుటచు,
నియమంబు విడువఁడు సృపుఁ డడ్డ మైనఁ,
బాలఁ బడితి నన్నఁ బ్రాణంబు వెట్టు,
మాయూల్ల నాతనిమాటె మర్యాద—
పేరిభట్టనఁబులు ల్నీ రాన వెఱచు.
ఆతనిపనిగాని దా వాడ లేదు
సవనతంత్ర మెగాని సరిహద్దెగాని.
శాస్త్రచర్చల కేమి సహపక్షి కేమి
ధర్మశంకల కేమి తగవుల కేమి
యాచన కేమి కార్యలోచనలకు
సిద్ధావధములకు సిద్ధాంతములకు
సంప్రదాయములకు సందర్భములకు

మాతండ్రి నాశ్రయింపనివారు లేరు.

మేనటికపుటాలు మితిమీలుచెల్లి,
బసినాటనుండియుఁ బతియుఁ దాఁ బాయ
రర్థనారీశ్వరు లమ్మయు నతఁడు,
నేడుమానములు లే నిర్వురిలోన,
నుగ్గులోఁ బెట్టిన దొంగొడుపాత్తు,
బహుజన్మములది కావలయు దాంపత్య
మాయదృష్టంబున కడ్డియే నాటి.

పురిటినుజ్జన మాడి పొత్తిల్లలోనఁ
బుత్తడిబొమ్మనాఁ బాలుసానుదాని
నెత్తుక ముద్దాడి యత్త “నేనాను
తమ్ముడా! దీని నేత్రములందు సిరులు
దొలకాడు: నీదుకూతురు భద్రకీల,
యిదిపుట్టినెడ మెట్టినెడ లేమి లేదు,
ధనధాన్యములు గల్లు ధర్మంబు తఱుంగ
దీబాజ్జ దోసతో టీచేయి సత్ర
మిది వంశవర్ధిని యిది వంశతిలక—
మమ్మపోలిక—దీని నమ్మా యటంచుఁ
గొదువ తీఱఁగఁ బిల్చికొని పెంచుకొందు
పేరిబాబున కిచ్చి పెండ్లిఁ గావించు
వాకోడ లయి పుట్టె నా కప్పగించు”
మని మెడలోనుండి తనకంటఁ దీసి.

తొడుగునంతట మ్రోసె గుడిలోనిఘంట!

అయిదవనెలపొయమప్పు డ త్తింటఁ

గాపురమును నేయఁ గదలె మాయమ్మ.

అదిమొద లొకబోదె నగుతీగె లట్లు

పెరిగి రుల్లము లల్లిబిల్లిగాఁ బెనఁగి.

కలలోనికథయట్లు గడచె గాలంబు,

పైరగాలికి సాగుపడవ చందాన

నాటలసందున నరిగె బొల్వంబు.

కాని యొక్క విధానఁ గడచు నాకాల?

మలరులపానుపా యక్కటా! బ్రతుకు ?

అన్నపదీక్షితు లన్నట్టుగాను

పలువురు నడలాడుబాట సంసార

మొక్కసూటిగఁ బోవు టొప్పు దెవ్వరికి;—

తొలఁగుచు తగ్గుచుఁ ద్రొక్కుళ్లఁ బడుచు

వదరుచు బెదరుచు వల్ల నైనంత

మెలఁకువఁ దప్పక మెలఁగుటే కీర్తి.

విఖ్యాతఘనపాతి వేదార్థవాది

మాతాత పండిత మాత్రుండు గాఁడు:

సానఁబట్టినక త్తి శాస్త్రార్థయు క్తి

శ్రాతంబునడపు టాచయనాంత మెఱుంగు.

కాని లోక భ్జనకలితుండు గాఁడు:

బ్రతికిననిండుడెబ్బదియేండ్లలోనఁ

జూడఁడు పొగబండి చూడఁ డంబోధి;
 కావ్యలోకంబు స్వగ్రామలోకంబు
 గాని లోకంబు లోకము గా దతనికి:
 అమరేంద్రు నెఱుంగుఁ బంచమజార్జి వినఁడు
 బ్రహ్మాస్త్ర మెఱుంగును బారు లెఱుంగ
 డెఱుంగును శరభంబు నేనుంగు నెఱుంగఁ
 డలకాపురి నెఱుంగుఁ గలకతా వినఁడు!
 ఒకసారి దొరసాని నొకదానిఁ జూచి
 వింతగాఁ గన్నులు విప్పి పాటించి
 యాఁడుదో మగవాఁ యని శంకఁజేసె!
 అదియటు లుండని మూతని కేల
 గడప కావల దాఁటి కాలు సాగింప?
 భూములు నట్టింటికామధేనువులు—
 పలుదినుసులఁ గోరి పండించు ననుము.
 శ్రావణి కొక్కటి సంక్రాంతి కొకటి
 చెరి దివాణంపువార్షిక మింటి కేగు.
 శిష్యులు మంత్రులు, సేవకుల్, సఖులు,
 చిత్తముఁ గనిపెట్టి సేమంబుఁ గూర్తు—
 రరఁగుపై నుండి వాక్యార్థంబు నేయు
 చున్నెడ లక్ష్యమా యున్నమానవులు ?
 కాని లోపంబు నొక్కటి వెప్పకేమి ?
 కష్టపుసానలఁ గట్టిగా రాయ

కెప్పుడు విడదయ్యె నెద నున్నమనటు.
 తా ముందు తా మధ్య తాను దర్వాత
 స్వీయచక్రము దాటి శ్రేయం బెఱుంగఁ;
 డింతంత గాదు జయేచ్చ మత్సరము
 తెలిసితి ననువానిఁ దెరలింపఁ బూనుఁ,
 దనకు రానట్టివిద్యల వెక్కిరింపు,
 సభలోనఁ బ్రతివాది పైఁనఁ డెన్నఁటికి
 నింటను మన్నింపఁ డిల్లాలిమాట.

ఒకనాఁటిప్రాద్దున నూనుపో కలిగి
 పిలిచి కయ్యము వెట్టి పెండ్లాముతోడ
 సాధించి వాదించి చలపట్టి కనలి
 వంచన సేయంగ నెంచి యుంకించి
 కొడుకున కిరుగింటిపడుచు నొక్కర్తు
 ముడివెట్ట సమకట్టె మూటుతనాన
 నెవ రెన్ని నెప్పినఁ జెవిఁ బెట్టఁ డయ్యె.
 నాన్నకుఁ బదునొకండవప్రాయ మపుడు.
 కాని మాగడుసఁట ! కడు వాఁడివాఁడు !
 వెఱవఁడు విమఁగఁడు విననట్టె తోఁచుఁ,
 దండ్రి మూఁఖతయును తల్లిదైన్యంబుఁ
 దెలిసియుఁ దెలుపనిచెలియారటమ్ము
 మనసునఁ బెట్టి నెమ్మది నాఁటికేయి
 సింహచలం బేగి శ్రీనాథునెదుట

సాహసలక్ష్మీ సౌచ్చరికలు సేయఁ
 దండ్రి వెట్టినముహూర్తమునకే చక్క
 నగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లియాడె నెచ్చెలిని.
 చిటమటపడి తాత చిమిడి సిగ్గారి
 యింటను రచ్చను నొంటి యై తుదకుఁ
 గోపము బిగఁబట్టి కొడుకుపై విడువఁ
 దఱివేచి వేచి డెందము సందడింపఁ,
 గడుజాలిఁ గొని బీతువడి పల్వరించి,
 మ్రొక్కి దై వములకు ముడుపులు గట్టి,
 నాఁటి కిరవదియొకండననాఁడు తుదకుఁ
 గాశిలోఁ గేదారఘట్టంబుసందు
 నవదంపతులు విశ్వన్నానోబ్బడిని
 సుఖమని విని సుంత శోకంబు వాసె.
 ఆపట్టె పట్టుగా నతిలోకదీక్ష
 గురుకులమున నేర్చి కులవిద్యలన్ని
 యిటువదిమూఁడవయేట ని లేసె
 మాతండ్రి చెల్లి నమ్మను నన్నుఁ గొంచు.
 అదియె పో పారుష మది సూర్యప్రజ్ఞ;
 చేతఁగా కెన్నఁడుఁ జెడి పోఁడు జనుఁడు
 చేత నైనది పూని చేయక గాని!
 అదులఁ జీల్చి సముద్రము ల్దాఁటి
 నభమందు విహరించి నదుల మల్గించి

నట్టిమానవశక్తి కడ్డమా యెందు?
 తారల దూరంబు సారంబుఁ గట్టె,
 భువన మంతటి నొక్కభవనంబుఁ జేసె,
 బ్రకృతిని లోఁగొని ప్రతిస్పృష్టిఁ జేసె,
 నాత్మను గని పొందె నదై వ్రతసిద్ధి—
 మానుష తేజంబ మానంబుగాదె ?

ఆరయక బుద్ధి నేయక సాహసింప
 కాయాసపడఁ జాల కల వాల్లఁ బాయ
 కాచిత్య మెంచి శిష్టాచార మెంచి
 బాలుఁ డుంగర మిచ్చి పండ్లు కొన్నట్లు
 కడిపెఁడు గంజి కై కక్కుర్తిపడుచు
 లోనిదై నాంశంబుఁ బోనాడి యిల్లు
 పరవశతను బేద వడుదుముగాని.

తనయు నెదుర్కొని తలిదండ్రు లిరువ్
 రక్కునఁ జేర్చి ముద్దాడి, దీవించి,
 సంతోషమునఁ బొంగి, సంతర్పణములు
 ప్రతములు పూజల వ్వారిగాఁ జేసి,
 మఱలించి కాంచిరి మఱియొక్కమాటు
 చిటుతప్రాయముఁ జేవ చిగిరించినట్లు.
 తాత కింతంతమోదము గాదు సుతుని
 వాక్యమత్కృతిఁ జూచి వైదుషిఁ జూచి;
 లావుఁ బరీక్షించి తా వీఁగి యొనఁగ

బాలభారతి యని స్త్రీధనామంబు.

కోడలి మాత్రము కొడుకు నెత్తికొని
దండము వెట్టించి తనపేరఁ బిలుచు
వఱకును గన్నెత్తి మఱి చూడఁ డయ్యె !

ఇంతంత లోర్చె నాయిల్లాలు పాప
మేనాటికి ఫలించె నిన్నికష్టములు !
కాని భూదేవత! కలనైన విసుఁగ
దెఱుఁగదు మత్సరం బెఱుఁగ దెబ్బెఱిక
మాయోర్చియోర్చి కా దాయొప్పిదంబు
మార్దవమును నేర్పుమర్యాద నెనరు
మఱి మొందుఁ గంటిమి మానినులందు?
కొడుకులు కోడంద్రు కూతు లల్లుంద్రు
వారిసంతతియును వారివారలును
బంధువు లతిథులు బలసి యిన్నిండ
స్వయముగ నుదయంబు సాయంతనంబు
నవరించికొని వచ్చు నజినద్దులేక.
ఊర నందఱ కమ్మ సూరుసోదెన్ను
పేరుపేరునఁ బిల్చుఁ బిల్లమాఱుగను,
వావితోఁ గాని యెవ్వారితోఁ బల్క,
దెఱుఁగు నెవ్వరిబంధు లేడేడ నుందు,
రరమర లెఱుఁగ దాయానంబుఁ గొనదు,
నదురేలఁ గూడ నన్ను మా వండి పెట్టు,

నడుగనివారె పో పడయనివారు!
 కాయగూరలు నూరుఁగాయ లందించుఁ,
 బిండివంటలఁ బెట్టుఁ బిలిచి వేర్వేఱ,
 రెండింటి మూఁడింటఁ బండుగో నోమొ
 సురపితృపూజలో శుభశోభనములొ
 నెవముగా భూతశాంతిని నింప నేయు.
 నవ్వెడుమోము కన్న మనోజ్ఞమైన
 దర్శనమిల లేదు తల్లి కెందేని:
 అలరిన నుప్పొంగు నాపన్నుఁ డైన
 నేడ్పుఁ బుత్రుఁడె కాని భృత్యుండె కాని.
 అడయకులజాతిభేదంబు లెఱుఁగ
 దాప్రేమ పెనఁగొను నంద తొక్కటిగ.
 దీపమువలె నొక్కడెన మిన్ను మనదు
 వెలుఁగదు వెన్నెలవలెఁ గొంత కొసరి
 భునన మంతటిఁ బోయిఁచురవి తేజ మట్టు
 లెల్లర రంజించు నింతంత లనక.

2.

నే నయిదాతేండ్లదాన నైనపుడు
 మాయంటఁ బేద బ్రాహ్మణుఁ తొక్కఁ డుండె
 దూరసంబంధబంధువుఁడు మావాండ్ర,
 కతిచోద్య మైనచర్యలు గల్గువాఁడు.

పురివిప్పి యాడు మోమున హాస్యరసము—

పెనుబొజ్జ చిటుతకాళ్లును చిన్నబుట్టి
యమవసనిసికి జో డగు మేనిచాయ—

ఒకసారి గనుఁగొన్న నొకటిరెన్నోల్లు
కను మూసినపు డెల్లఁ గనుపట్టు నెదుట.

తగనివాలకమును దర్పంబు గరుసు
నాత్మసంతుష్టి యన్యాయేపణంబుఁ
గని యెక్కనక్కెముగా “జగజ్జ్యోతి”
యను పేరఁ బిలుచు నాజనకుండు వాని.

ఓనమా లెఱుఁగఁ డజ్ఞానంపుమూట
పోతరించినపోతు భోజనప్రియుఁడు,
బేఁగాక మాతాత కనుఁ గై నవాఁడు,
బాల్యమునుండియుఁ బ్రాణతుల్యుండు,
వాదించి యెదిరించువాఁడు వాఁ డొకఁడె;
కొడు కై న గురు వైనఁ గులకాంత యైనఁ
దాతను రంజింపఁ దలపెట్టిరేని

వెతకి జగజ్జ్యోతి బ్రతిమాలవలయు.
ఆచను వెంచీదౌప్యము నెంచి శిష్యు
లౌశ్రితులును వాని కడలుచు నుండు.
తాత దేవుఁడు జగజ్జ్యోతి పూజారి,
తాత చంద్రుఁడు జగజ్జ్యోతి సూర్యుండు,
తాత దేహము జగజ్జ్యోతి ప్రాణంబు.

దీనిచేఁ గనులు నెత్తికి వచ్చి వాఁడు
 పండితుఁ డని వెట్టిభ్రమఁ జెందుచుండుఁ
 జెనఁటివాదము లాడు శిష్టులం గెలుచు
 నటచుఁ జాటించు తాటాకులు గట్టుఁ
 గా దన్నఁ దాతను గబళింపఁ బోవు !
 స్వాధ్యాయ మిసుకదం పని కేలి సేయుఁ,
 బల్కుఁ దర్కము గొట్టెనందెన్ము లంచు,
 యోగవేదాంతము లున్నాదమనును,
 బాశ్చత్యవిద్యలఁ బల్కు నెంగిలిగ.
 మల్లుజోస్యులవారిపిల్లవాఁ డొక్కఁడు
 చదువు నింగ్లీషులు మదరాసులోన
 వానిక త్తిరిజ్జట్టు వంకపాపటయు
 బొట్టుగాననిమోము ముక్కుటద్దములు
 గొఱుగొఱ నిప్పులు గుఱియఁగాఁ జూచి
 మండు నిల్వనఁ బండ్లు పిండి చేసికొను.
 వానితో నొకనాఁడు వాగ్వాద మాడి
 వెలనాటితెలగాఢ్యభేదంబుపైని
 గాఱుకూతలఁ గూసి కసిదీఱ కొంటి
 పాటున గొంతుకఁ బట్టుకోఁ బోయె.

ఈగూఱములకుప్ప నీమోహనాంగుఁ
 గామించె గంధర్వకాంత యొక్కర్తు
 విను చిత్రకథ యిది వేదము లున్నఁ

గల్పన యనుకొందు కాఁబోలుఁ గాదు—
 నిజము ప్రత్యక్షము నేఁ జూచి యుంటి
 మొదటఁ బరధ్యానముగ నంకురించెఁ
 గ్రమముగ రేల నిద్రలయందుఁ దోచె
 నట్టే దివాస్వప్న మై యావహించెఁ
 దరువాత బల్కి నిద్దరపుచ్చి వచ్చె.
 ఆనిద్రలం దెల్లనపుడిప్పు డనక
 తగులనీ తప్పనీ సగ మొడ్చి కనుల
 తిరుగును తరులంట గిరులంట వెడలి,
 కూర్చుండఁ బెట్టినఁ గుప్పించు విద్య,
 లెన్ని భావలనో భాషించు నేర్పరిగ,
 నెన్నో శాస్త్రముల సాహిత్యంబు సూపు,
 నెఱుంగనిదేశంబు లెన్నో వర్ణించు,
 నెఱుంగనివారిఁ జేరిడి పల్కరించు,
 వ్యోమయానం బనుసామంతమాడు,
 మణిలోరణములు విమానము ల్పెప్పు.
 వనవిహారముఁ బల్కు వాహ్యళిఁ గుల్కు,
 సంగీతములఁ బాడు సరసంబులాడు,
 విరితేనియల సోలు విరహానఁ దూలు.
 తడ వుండి కొండాకవడి నేదఁ బేటి
 చూచి—యెప్పటికగజ్జ్యోతియే మరల
 కనుఁగొండ మంటిమా కటవంగ వచ్చుఁ

దనవై భవముఁ జూఱఁగొనఁ గోరినట్లు
 లూరకుండినఁ జెప్ప నూహారఁ బాటు—
 “నేఁ జెప్ప లే న”ను—“నే నెన్నఁ డెఱుఁగఁ
 గని విని—నీతోడు !—గాయత్రిసాక్షి !
 మంచిచక్కనిపిల్ల మావాటమైన
 దాహఁహ దేవకన్యక నమ్ము నిజము!
 నేఁ జెప్ప లేను వెన్నెలలాగు వెల్లు
 బంగార మాచాయపై బలాదూరు!
 తల్కుతల్కున వెల్లు దానినేత్రములు
 నేత్రము ల్లావు నక్ష త్రింపుతునుక
 లే మని చెప్పుదు నెట్లు నమ్మింతు!
 బుగ్గలుజేగురుపూసినట్టుండు.
 అడుగకు దానిదేహం బంటిదూఁట!
 తాఁకినఁ గందు, రక్తముఁ జిమ్ముచుండు,
 నవి యేనొ చెప్పలే నాపూలతావి !
 దానిమోమున లక్ష్మీ తాండవ మాడు,
 మెదలిననగ లట్టె మిఱుమిట్లు గొలువు
 నొక్కతమ్మెట్లజో డొకలక్ష నేయు!
 నేమి గోటనుకొంటి వేమియారమ్ము
 లడుగడుగున కుట్టిపడు నూర్వరాలు!
 దానిమాటలు పంచదారకజ్జములు
 అవుదు పోయెడుప్రణా మాత్మల ల్నిలువు.

నవరత్నములు రాలు నవ్విస్తెస్తెన,
 తిన్నగ మది కెక్కి తేలించు ముంచి—
 తలఁచినమాత్రానఁ బులకింతుఁ జూడు!
 నన్ను రమ్మని పిల్చె, ననుఁ గాన కేడ్చె,
 నింటికిఁ గొంపోయె, నిట నుండ కనియె,
 నీదాన నని మ్రొక్కె, నీవె ది క్కనియె,
 వన్నెలు చిన్నెలు నయసు వాటమ్మ
 విద్యలు బుద్ధులు వేనవే లిచ్చె.
 తిరుగుదు మొకనాఁడు తేనెటీగలుగఁ
 బండువెన్నెలఁ బోలునెండలో వెడలి.
 బిలబిల మని వచ్చుపిల్లలు న్నేము
 హంసల మై కల్వలంట నీఁదుదుము
 మఱచితి నదియేది?—మానసంబందు.
 తెక్కలుగల తేరి నెక్కి యొక్కప్పు
 డంతరితొన విహారంబు సేతు.
 మాట కై పందెము లాడి యాసూర్య
 కిరణము లూతగా ధరకు జూఱుదుము.
 మేఘాలపై నెక్కి మీనరు ల్వానఁ
 దడియుటఁ జూచి వింతగ నవ్వుకొందు.
 మంతలో నదియొడ్డు నందుఁ గల్పకపుఁ
 జెట్లనీడల లేతచిగురుచెంగలిసి
 మొలచిన వన్నెవన్నెలపూలనడుమ

నడుగులు గండ నృత్యములు నేయుదుము.”

అని యెన్నో ప్రజ్ఞల నాడు నీరీతి
భగవంతుఁ డెఱుఁగు నబద్ధమో నిజమో !
ఉవ్విభులూరు నిట్టూర్పు నుప్పొంగుఁ
బులకించు దీపించు వెలఁబొఱుఁ గందు
మఱిమఱిఁ బ్రియురాలు మరలి రాఁగోరు
నించుక యెడపెట్టెనేని ఘోషించు.
వెఱఁగంది భయమొంది విందు నే నిన్ని,
యూరును వాడయు నొక్క పై పోయె ;
దేశ దేశ ప్రసిద్ధిగ నావరించి
పొంగె జగజ్జ్యోతి శృంగారకథలు.
తీర్థవుఁ బ్రజలాగు తిరిగి రేఁబగలు
చిత్తరుబొమ్మలై చెవి యొగ్గి విందు
రెక్కడెక్కడివార లింతంత లనక.

“పూర్వజన్మాన గంధర్వుండు వీఁడు

శాపవశాన నీజన్మంబు వచ్చె”

నని కొందఁ జెందురు; “వనిపాటు చేయ

కచ్చువిడిచినట్టి యాఁబోతులాగు

తిన నేర్చి మదవీడ తెచ్చుకోఁ గలిగె

జన్మములుం గావు శాపంబుఁగాదు”

అని మఱియొకకొంద “అటుగాదుకాదు

విద్యాంసులను జూ లవెఱఁ బెట్టె వీఁడు

వెక్కిరించెను నవ్వె పీరు వా రనక
 యేతపశ్చాలియో యేమహామహుఁడో
 పనిపట్టి గంధర్వభాను యై పుట్టి
 పీని లోకులు నవ్వి వెక్కిరించుటకుఁ
 దగినయువాయంబుఁ దలపెట్టె నిట్లు—”
 అని మఱియొకకొండఱనుకొందు రపుడు.
 ఇటులుండి యుండి యొక్కటనాఁటిరాత్రి
 వలచినస్వప్నంబు వచ్చియో యేమొ
 యిల్లఱికం బేగ నిల్లాలిపురికి.
 ఎనిమిది నాళ్లు కంటను తెప్పవేయ
 కేతటి మాజగజ్జ్యోతి యే తెంచు
 నెట్టివింతలఁ దెచ్చు నే మయ్యెనంచుఁ
 గనిపెట్టియుంటిమి కానిరాఁ డయ్యె.
 ప్రజల కెల్లను భయోత్పాతంబు గల్గె,
 నాయూరఁ గాఁపుర మనుమాన మయ్యె,
 నూరంతమాతాత గోరంత యయ్యె ;
 పదిఁబదిఁజొ రఁబడి పలుమాలు తగ్గి
 యింద్రాక్షు లస్త్రంబు లెన్నెన్నో చెప్పి
 తుంద కెట్టకేల కాగదిఁ జొచ్చిపెఱికి
 వానిమానికముంత వందరూపాయ
 లినుపతాళపుగప్ప యేడుదోవతులు
 పొదుముగొట్టము పెండిపొన్నులకట్టి

యాంజనేయస్వామి కర్పించి మ్రొక్కె :

“కా నైనఁ దినలేమ నీసాము నుమ్ము
మాజోలి కెప్పుడు రా కో జగజ్జ్యోతి ”

3

ఇంతటితో వాఁడు సంతృప్తిఁ జెందె
నందువు కాఁబోలు నయ్యయో వినుము—
వెట్టిబాగులవాఁడు వెటగుండెవాఁడు
విస్సప్ప యని యొక్కవిద్యార్థి గలఁడు.
తననీడఁ దలఁచుకతా నుల్కిపడును,
వల్లెత్తుమా పైనఁ బడఁజాల కుడుకు,
నొకనికవ్వుము సహింపక తల్లడిల్లు,
నింతటితోఁ బొంగు నింతలోఁ గ్రుంగు,
నప్పుడె కొనియాడు నపుడె పోనాడు.
ఎవ్వ రేమని చెప్పనిమ్ము తా నమ్ము,
కల్లననది నమ్ము కాదన్న నమ్ము,
పాదరసంబట్లు పరుగెత్తునూహ
జెయ్యభేదములందు విభజించునిజముః
పువ్వుగోసినదీగ పాగులునంచడలు,
రసమానిగింజల మెనవరేమనును,
నరులకుఁజెక్కలుండమి కెంతొవగచు,

దినములనికుందుఁ బసరంబులకును.
 ధారణాశక్తి యెంతయుఁ గల్గువాఁడు,
 తలక్రిందుగాఁ గావ్యముల నొప్పగించుఁ
 దనసహాధ్యాయు లందఱలోన నెవ్వఁ
 డెప్పు డేశబ్ద మేతప్పుతోఁ జెప్పె
 నెవ్వని కేఘట్ట మేపాటితెలియు
 నెవ్వఁ డెవ్వని నేప్పు డేమాటలాడె.
 గథలుగాఁ జెప్పు నక్షరము పోసీడు.
 తెలికలిమాలక్ష్మీ తొలిసారెగడియ,
 సోములనెల్లావు చూలున్నప్రాద్దు,
 మునసబుగారి దత్తునిజాతకంబు,
 చిన్నదివాణాన సీమంతమవుడు
 వచ్చినచుట్టాలు, వండువంటలును,
 నిన్నటివటుచెప్పు నన్నేండ్లకైన!
 కాని యింత ప్రయోజకశ్వాంతుఫలము—
 జగతిఁ దా నెచ్చటెచ్చటఁ జూచి వినిన
 బాధలన్నిటిఁ దనపైఁ బెట్టు కేడ్చు—
 సాయములేనిది సాగఁ డెయ్యెడకు
 నొంటిగ మసలలేఁ డింటిలోనైన!
 కానంత నుఖమెఱుంగఁడు— ప్రతిక్షణము
 దిగులొందుచునే యుండు దేనినో దలంచి
 జగమెల్లఁ దనపైని జలపట్టినట్లు :

తా వెట్టివాడని తలఁతురో యేమొ,
 తనచాటుమాటలాడినఁ దిట్టిరేమొ,
 యిద్దరొక్కడఁ జేరి రేమికుట్రలకొ—
 యనుచు ముప్పొద్దుల నడలుచునుండు.
 ఇంతేల వింటివా యేనాఁడు గాని
 పెండ్లిపీటలఁ దిగి పెండ్లాము వంధ్య
 యయి వంశ మేమానో యని రోజువాని!!
 బెదరుచూపులు, వెలవెల్లఁబొలుమోము,
 వడలి నదేహంబు, ముడుతనెన్నోనలు,
 గుంటకన్నులు, నలుగోనచెక్కిళ్లు,
 వట్టియోగాత్యాలపుట్ట యా గుండె—
 యిన్నియు విన్నప్ప— యీదివ్యపురుషుఁ
 డాజగజ్జ్యోతిసర్యాణంబుఁ దలఁచి
 జడిసి కృశించి యుష్ణమువెట్టుకొనియె—
 తెలియఁడు దేహంబు— తినఁడు—నిద్రంపఁ
 దట్ట నడ్దనఁ జయ్యన లేచి పాటు—
 వడఁకు— మూర్ఛిల్లుఁ— జిల్వలఁ గ్రమ్ము, నాచ్చు
 విరియఁ బోసినఁ జుట్టు వినరు నల్వంక,
 చాలుమూలము లేక బామునేఁ పేడ్చు.
 వానిఁ గన్గొనియున్న వారు గోలెత్త
 వారినిఁ గని యూరివారు తొట్టిల్ల—

ఇది మాకు వేదంబ మింకఁ గొన్నాట్లు.
 ఇంతటఁ గ్రమ్మె నెల్లెడ జగజ్జ్యోతి
 బ్రహ్మరక్షసుగఁ జూపట్టె నన్వార్త—
 కనుమూసి లెఱచినకాలమ్ములేదు,
 మాకు జగజ్జ్యోతిమయము లై పోయెఁ
 జెఱుపులు, తరువులు, జిగిఁగ్రమ్ముపొదలు
 నడవలు వాకిట్లు నట్టిట్లు గదులు.
 శోమటిమారయ్యకొడుకు గట్టించి
 సాని కిచ్చినలక్క స్తంభాలమేడ
 నలుగురకును గంటినలుసు మామూర.
 దానికీదగినట్టు దానితోఁబుట్టు
 మంచిధనిష్ఠాది పంచకంబందు
 మడియుటనది పాడువడికారుబలనె.
 అది రాజధానిఁగా నాసీమ నెల్ల
 నేలె జగజ్జ్యోతి హృదయశల్యముగ.
 మాప్రాణములు రాల్చె మాగుండె లండె
 తేవును మావును గాఁపురం బుండె!
 చీకటిపడరాదు చెదరుప్రాణములు,
 చీమ చిటుక్కనఁ జిత్తంబు పగులుః
 గాలి కాకులు సుంత కదలినట్టయినఁ
 దెలిసి పిట్టలు సుంత పలికినట్టయిన
 ముదికుక్క చలిచేత మొఱిఁగినట్టిన

గుండెలు తలకెక్కు కొలుగెక్కుమాట.
 పట్టపగలు తోచె బల్లకీమోత,
 బటలమ్మగుడిలోని చలువపందిట్లు
 అట్టె భగ్గున మండి యిట్టె చల్లారె.
 వాపలేనిది పెద్దకాపుపెండ్లాము
 తలక్రిందులై పోయె దాను మంచమ్ము.
 పైడినాయనిమెట్టుపై యీతచెట్టు
 ప్రొద్దువాలున వ్రాలి ప్రొద్దుట లేచె.
 కమ్మవారల్లుడు గగనంబుగాను
 గొని భార్య కిచ్చినకొర్నాటిచీరె
 యారఁ గట్టినబట్ట అన్నింటినడుమ
 సురసుర మని మండఁ జోద్యంబుగాను.
 పింగళినరసమ్మపిన్నతగారు
 ప్రళయంబుకన్నఁ దొంబడియేండ్లు పెద్ద
 మాతాతల్లి సీమంతంబు సూచె;
 పుట్టినందఱయాయువులు గుత్తపాడె;
 నేకాకి యై యూరు నిలుఁ బాయదెపుడు:
 వేకువ నొకనాఁడు వీధివాఁకిటను
 కల్లాపు వెట్టి నల్లడఁ దేటిచూచి
 నడువీధిఁ బడి యేడ్చె — “నాకేమిదారి!
 బ్రతికియు జచ్చియు బాధించె దుష్టుఁ
 డెంతపాపము మూడఁ నిక నెట్టి పాట్లా

పోణకంత గప్పట్టై బొడుపుసూర్యుండు!!”
 తుమ్మపాలెములోని దూదేకులాడు
 చూచినట్టులె చెప్పె సూరుసోదమ్మ
 అలవాన నడురేయి నాకొన్నతుఱక
 చలి దీరఁ గప్పి యాకలిఁదీరఁ బెట్టి
 పోవుప్రాణము నిల్పు పుణ్యానఁ గొంత
 ధార గోసినఁ గాని తరముగాదంచు.
 లోకంబు నరయక లోగొన్న భ్రాంతి
 యరసినకొలఁదిఁ బాయదు— పల్లవించు—
 పదునెనిమిదినాళ్లు పైఁబడి వాడు
 తెలివొంది యింటకిఁ దిరిగిరాఁజూచి
 మట్టిన చీమల పుట్టచందాన
 బెదరి బెగ్గిలి పికాపికలుగా కేఁగి
 ప్రాణంబు లఱచేతఁ బట్టి గొల్లెత్తి
 పురజన మెల్లఁ గుమ్ముక పర్వలెత్తె!

ఇంతటి దని నమ్ము మీలోకనరణి:
 తప్పుటూహలఁ బోవు ముప్పావు బ్రతుకు—
 ఎఱిగిన దాని నేమఱు టందుఁ బావు—
 ఎటు సూచిన నగాధ మీప్రపంచంబు,
 కావునఁ గొండచక్కటిచీమలాగు
 తెలియున దనువంత తెలియంగలేము.
 అటులయ్యుఁ గడలేనిహంకార మూని

తను మించి జగమే లేదని యెంచుజనుడు !
 పోయె నాదినములు— పోయి రాజనము
 పోయె నాటి ప్రమాదములును విభ్రాంతు
 అప్పటిమోహంబు లావిరోధంబు
 అప్పటిపంథంబు లాయహంకృతులు!
 సేదాసు! దేవునిసృష్టవైచిత్రి
 పుట్టుట తడవుగాఁ బోసి పాశంబు
 మృత్యువు బిగలాగు నెప్పుడో యెటులూ !
 తనమిత మిప్రపంచ పుటదైగడువు
 తనువు నీర్బుగ్గ హెచ్చును విచ్చుకొఱకె,
 చూరున వ్రేలునీ ర్చుక్కజవ్వనము—
 ఆయింతలోనె బ్రహ్మాండభాండంబు
 గొనగోట మీటింపఁ గొనకొను జనుడు.
 ఇంతటిలోనివే యిన్ని కన్నట్లు
 మొఱమెచ్చు లీనులు మిత్రభేదములు
 దివి భువి నిండిన దీర్ఘసూత్రములు-
 అప్పటి కిప్పటి కౌరార భేద!
 మాకాలమే వేఱు లోకంబె వేఱు!
 ఉండునా చిఱునాటియుత్పాహ మిపుడు ?
 ఆవీనులే వాడి యాచూపె చుఱుకు.
 అడ్డ మైనదియెల్ల నపురూప మపుడు.
 అప్పటివేడ్క నవ్యము నిర్మలంబు.

ప్రియవిప్రియమ్ములు భయవిమోహములు
 కృత్రిమములు గావు భేదమోదములు.
 రాను రా మేలిమి రాగితోఁగలుపుఁ
 దన రాటుపోట్లకుఁ దగినట్టు జగముః
 నిశ్చయ మప్పుడు నిజము, విశ్వాస,
 మనుమాన మిప్పుడు లౌక్యము, సంశయంబు.
 చెలిమి యప్పుడు యథోచితభావ మిప్పుడు.
 ధర్మ మప్పుడు లేదు ధర్మంబు దక్క,
 మమత లేకున్న ధర్మము తోఁచ దిప్పుడు.
 వెలువడు విచ్చలవిడి కోర్కు లప్పుడు,
 మునువెన్న లరసి యిప్పుడు సాగ వెఱచు.
 బ్రతుకుఁబెడారిలో బాల్యంబు నీడ,
 బ్రతుకునముద్రాన బాల్యంబు రేవు,
 బ్రతుకుఁబాషధముకు బాల్యంబు తేనె,
 బ్రతుకనుచెఱసాల బాల్యంబు మెట్టు.
 కావున దాని కై కాంక్షింతు మెప్పుడు
 సాంధునిమన సింటిపై బాటునట్లు
 వడఁ గొన్ననోరు చల్వల కూరినట్లు
 లావంతలఁపు సంజీవి యై తోఁచు
 మనసు వాతినదేని మఱింపలేము!

4.

మఱవను జన్మాన మాయూరు నిల్లు
 కనుల కిప్పటికిని గట్టిన ట్లుండు
 నెదుటను ఋషిపక్షు లిరవున్నమఱ్ఱి.
 అన్నముఁ దినిపించు చటువంకఁ జూపి
 మాయవ్వ యెవ్వేళ మాకు బోధించుఁ:
 “దలక్రిందుపనులకుఁ దలక్రిందుబ్రదుకు—
 పతులను శాసించుపతుల కీజన్మ!”
 పజ్జను జదువులబడిపంతు లొకఁడు
 చిటుతమేధలఁ దెచ్చి చిత్రిక నట్టు.
 ఇవ్వము కుదిరెనా యెల్లెత్తి యఱచు
 నమరము బాలరామాయణ మాంధ్ర)
 నామసంగ్రహ మర్థనాశంబుగాను,
 లేకున్నఁ బడఁదిట్టు లేచి నడ్డించు.
 చింతబెత్తములకు చిల్లతాశ్శకును
 గోడ కుర్చీలకు కోదండములకు
 సాతానిమనవాళ్ల సాటిగా రెవరు—
 పిల్లలపిడు గని పేరు మాయూర.
 అయిన నెత్తురుఁ దీయు టంకిల్లు నొవ్వ
 వల్లె వేయించుట వానికే చెల్లు.
 అనుదిన ముదయాన మనవాళ్లదూత
 చింటింటి కేగి బోధించి బాధించి

నత్తువకొలదిని సాయమ్ము వట్టి
పశువులఁ దెత్తురు బలిపీఠమునకు.

దిగుదల శారదాతీరంబునందుఁ
జదు నైన కవకొండచటియలలోన
బలసిన యుద్యానవనవాటినడుమఁ
జెనుపచ్చలందుఁ దాపినవజ్ర మట్లు
వఱలు జనార్దన స్వామిదేవళము.
అడుగిడ నేర్చిన దాదిగా నేను
దమి మీఱి నరుణోదయమునందె లేచి
నదిఁ గ్రుంకి స్వామికి నతిఁ జేసి వత్తు.
అప్పు నెప్పును దేవుఁ డఖిలై కవిభుండు
పరమదయాళుండు సరమపావనుడు
న్యాయస్వరూపుఁ డనాథనాథుండు—
నమ్ముదు మనసార నాపాలివాఁడు
నాపెన్నిధానంబు నాభాగ్య మంచు.
ధ్యానింతు భయవిహదములు వోనాడ,
మొక్కుదుఁ గల్యాణములకు మూలముగ,
వినుపింతునా చిన్నివెత లొక్కటాకటి,
పలుకుదు భావంబు బ్రత్యక్షముగను.
నాఁడు దైవంబు ముందటివాఁడు నాకు
దయమాలి నేఁడు వేఱయి నాఁడుగాని—
కయ్యల గొండిలోకంబు భర్తావఁ

జెడియె నానమ్మిక చెడె వానికరుణ.

దప్పుల మినువ్రాలి తగులు నందాఁకఁ
 గనుచూపుమేరలఁ గనులపండువుగఁ
 గమనీయసుడే త్ర ఖండికలందుఁ
 గారున కొక్కసింగారంబుఁ దీర్చి
 నర్చిలిఁ గొలుపుండు నవధాన్యలక్ష్మీ
 ప్రజలకోర్కుల మించుభాగ్యంబు నింది—
 ఇచటనె తొలుదొల్త పౌదయమ్ము లతుక
 నేనును బ్రకృతియు నెయ్యంబు నేత.
 నిష్కామమైనట్టి నెన రుట్టిపడఁగ
 ముద్దినసులకాన్క ముక్కాగు దెచ్చుః—
 వెలివాఁకిటితురాయి విరిసెఁ గ్రీక్కిటిసి
 యామనికి నివాళి యందించినట్లు;
 చిగురెత్తి తేనెఁ బూసినయట్లు రావి
 నీటిమబ్బుల లేతనిగులఁ జేతె;
 మల్లెలు విరజాజు లుల్లంబలరెప్ప;
 విభుఁడు మెచ్చని జేటివిభవం బటంచుఁ
 గమలిని వికసించె గై నేసినట్లు;
 కోర్కు లీరికలెత్తెఁ గ్రొవ్వావితోట
 కందంద గర్భచిహ్నములు సూపట్ట;
 మ్రొక్కు లిడుదు మేము మోహంపుఁ లేర్చిః
 “తల్లిరొ వనలక్ష్మీ దయచి త్తగించి

మాముద్దుగున్నల మనువు మీయేడు
 తేనెమంచులమబ్బు తీక్షణపుటండ
 నుడిగాలి చిలుకలు వడగండ్లవాన
 రానీకు—నీ కుపారములఁ బెట్టెదము.”
 కోయిల కయిపెక్కి కొన్నన లెక్కి
 ప్రియురాలిఁ గోయని పిలిచినపిలుపు
 మనసున కవ్యక్తమధుర మై తోచి
 నను నిలు వెడలి రమ్మనినట్టు లయ్యె.
 ఇప్పటి కఱువదియేండ్లపై మాట—
 కోయిల యెంచేనిఁ గూసినట్టయినఁ
 దలఁపుటెక్కలఁ గట్టు కలనాటి కెగురుః
 మరలును బాల్యంబు మాయొండ్లుతోట
 లాజీడినపుడెదావి యామావిచిగురు
 లాచూలుమేఘంబు లైంద్రచాపములు.
 ఉదయరేఖలతోడ నుజ్జగా వెడలి
 యమృతధారలఁ బొడు చాకసంబునకుఁ
 జివ్వన భరతంబుజవ్వలా గెగనె;
 పాలపిట్టలు రెండు ప్రతివత్సరాది
 రచ్చతాదరి వేవరావిదంపతుల
 ప్రావుల గూడల్లి పాపలంబెట్టు ;
 శేన ముచ్చట మాకు వానియనోద్య
 మాకట్టు గుట్టు నెయ్యపుటాట పాట

అడలేనిమెలకువ యిట్టిపైఁ దీపు—
 నిశిలేనివగలట్టు నెగడె జన్మంబు,
 గాలి సవారుగాఁ గాలంబు గడచె,
 నయ్యటగాఁ దోచె సంసారభరము.
 కాని యెం తని యోర్పుఁ గలవారిఁ జూచి
 కనుల నిప్పులఁ బోసికొనఁడె దైవంబు!
 పగపట్టినటు వచ్చి పాపిష్ఠి పాము
 పాపలలో నొక్కపాపఁ గొంపోయె.
 కటకట వానిదుఃఖము నేమనందు !
 కుత్తు కెండినదాఁక గూఁటి కావలచు
 బరుగెత్తు నడలుచుఁ బరుగెత్తె యలసి
 కూర్చుండు తడవుండి నైసింతు మరల.
 కని విని హృదయంబు గరఁగి గాసిల్లి
 తలఁచుక తలఁచు కెంతయు వంతఁ బడుచు.
 కూడఁ బెట్టినసాముఁ గోల్పోయినట్టు
 తలవంపు లగుతప్పిదముఁ జేసినట్టు
 మది ముగ్ధి చొరనీడు మఱి మాటుతలఁపు.

తొలిచవిఁ జూపించె దుఃఖంబు నిట్లు
 తిర మగుమూర్తాన దేవుండు నాకు—
 అటపయిఁ గొన్నాళ్ల కాంజనేయుండు
 ముద్దులతమ్ముఁడు మోహనాంగుండు,
 నవరత్నములమూటఁ నలివోమలుఁడు,

పులుఁ గడిగినము తైములచాయ నాఁడు,
 కలిమి కొల్చున్న వాల్లన్నులవాఁడు,
 నవనుభామయభాషి, నవ్వుపూదండ,
 అపరంజిబొమ్మ, నాయూటమానికము,
 నాబహిఃప్రాణంబు, నాతోడునీక,
 నాజన్మబంధంబు, నాకంటివెల్లు—
 డిరిసెనపూ వెత్తు దేహంబుఁ దాను
 భూమికి భార మై పొడుపులో గ్రుంకు
 నెలవంక బోలె—నా నెనరులబరణి
 యూటపాటలఁ దన్ని యడియూసఁ గొల్చి
 మురిపించి మఱపించి మోహన ముంచి
 ముంజేత నిడుకొని ముద్దాడువేళఁ
 జెంగున బరువెత్తు చిల్కపోలికను
 కనులకు మిఱుమిట్లు గావించి యట్టై
 వేషముఁ జాలించి వేల్పులం గలిసె—
 శ్రీకృష్ణుఁ డానాఁడు చేయూఁత వేడి
 సారముఁ దోడ్కొని చన్న బీభత్సుఁ
 డెత్తటి గాండీవ మెత్తలేనట్టు
 తమ్మునిమరణంబు దలపోసిపోసి
 తలిదండ్రు లొందువేదనఁ జూచి చూచి
 జాలియుఁ బారవశ్యము వెల్లివొడువఁ
 జాచ నోచనివట్టికవ మైతి నేను.

గాటంపుఁజీకటి కను మూసినట్లు
 లోకము నాకాశ మేక మై తోచె.
 తరంగలుగాఁ గ్రమ్ముదై న్యంబునందు
 మున్ని భూతభవిష్యములు రూపుమానె.
 మున్నీట నుడివడి మున్న నున్నట్టి
 నావకేవలఁ జిక్కి నలుచక్కిఁ జూచి
 మునుకొని ముల్లోకముల ముంపఁ జాలు
 విపుల మనంతము విశ్వతోముఖము
 జలమహాభూతంబు సాక్షాత్కరింప
 నదగుచు భయవిస్మయములు ముప్పిరిగ
 మునుఁగకుండనె చచ్చుజనునట్టులైతి.
 అనాఁడు చెదరిన నానాల్గు మరల
 వానాఁటిగాయంబు మాన దెన్నటికి.
 చిరజీవి కాఁదలంచినవానిఁ ద్రోసి
 యాదుక చిరజీవ మయ్యె దుఃఖంబు.
 ఇంతియ కందు నాహృదయంపుఁగొలను
 నవ్వచ్చు మై నిశ్చల మై దేవుఁ డనెడి
 సూర్యునిఁ బ్రతిఫలించుచు వచ్చి వచ్చి
 యానాఁటిసంశయ మనుతాలఁ జెదర
 నేటి కా స్తిక్యంబు నెలకొననీదు.

* * * *

సుఖములఁ జొక్కించె—సుక్కించె వెతలఁ—

గల్గుముల మఱపించె—గర్వంబు డించె—
వేడ్కల కూరించె—విసిగించి యలంచె—
భయపెట్టి గడిచేర్యె—భ్రమపెట్టి దిద్దె—
తను విట్టి దని చూపె ద న్నంటిపట్టె
నట్టిదానను దేవుఁ డిట్టుగాఁ దేల్చె.

5

ఎల్లర కెంతో నే నల్లారుముద్దు—
పేరు జాహ్నవి—సిల్పు పేరె జన్నమ్మ.
నడువ నియ్యరు నేల నాతల్లిదండ్రు
లిత వగుతగులంబ నే బాల్యదశకు—
నిహసౌఖ్యముల కెల్ల నేఁ బ్రాతిపదిక ;
కాశీప్రవాసాంధకారంబునుండి
యూలుపొడ సూపించుతోలివెల్లు నేను—
నాయందు మక్కువ—నావచ్చిరాని
పలుకులు కలకండ, భావంబు తేనె.
రస మెఱింగినదానఁ బసినాట నుండి
యాహాలు గలదాన నుచితజ్ఞురాల—
నర్కగర్భంబులు నాచమత్కృతులు,
కేలిప్రశ్నలు నారి కేలపాకములు !
“పుట్టుబుద్ధులమారి”—“పోకల్ల పారి”—

“ప్రేలుడుఁగాయ” — “గయ్యళి” — “ముల్లాడి” —

యనుచరకూరిమినరమత్సరమున
భిరుదు లెన్నియొ పెట్టి పిలుచు నన్ దాత.

అతేండ్లప్రాయంబునం దొక్కనాఁడు
మండువేసవి మట్ట మధ్యాహ్నమందుఁ
బ్రళయాగ్ని శిఖిలట్లు పైకొన్నయెండ
నెడపెడవడగాడ్చు లెగలెత్తువేళ —

త్రాగి మైమఱచి కొందఱు బెస్తవాండ్లు
మగనాలిజగడాల మరఁగి సిగ్గెడలి
మృగములవలె బోలి మెదటినెత్తులు
దొడదొడ మని పాట దుర్భాషలనుచుఁ
బొదివిపట్టి పెనంగుచుదరి డీకొనుచు
గొల్లున గోలెత్తుకొని మోఁదుకొనుచు
విడివడి సాచ్చిరి వీధివెంబడిని.

నిలువెల్ల నీరయి నిర్ఘాతపడుచుఁ
గాంచి తదేకదీక్షుగఁ గొంతనేపు
రోసము భయమును రోఁత యొక్కొకటి
హృదయముఁ బెకలింప నిఁక నిల్వలేక
గిట్టునఁ దిరిగి లోఁగిటిలోని కరిగి
చుటుకుఁజూపులఁ దండ్రీఁ జూచి యిట్లంటి:—

“చాలక కాఁబోలు సహజకష్టములు
“పనిపట్టి మూర్ఖులు కొని తెచ్చుకొంద్రు!

“దైవికమగునాపదల కన్ననూఁతు
“తడవ లెచ్చు స్వయంకృతము లంచుఁ దలఁతు”——

మఱికోంతకాలాన కరు డైనపూర్ణ
సూర్యోపరాగంబు సూపట్టి రెండు
గడియలు కటికిచీకటి గ్రమ్మె దెసల.
తలవాడు పడిన టుద్రులు హెచ్చినట్లు
చుక్కలు చదలందు శోభించి మించె.

చలివలగొనఁ గల్గనంజు బాటించి
పక్షులు కళవళపడి గూండ్లఁ జేరె—
నదినాడఁ బోవుచు నాన్నతో నంటి:—

“నిటులె చిత్తము నానరించి దుర్బుద్ధి
“మఱివెల్లనీయక మాపుఁ దేజంబు!”

మాటికిమాటి కేమాటలచవులఁ
దవిలి యాఁకలి వాయుఁ దండ్రి—నాప్రజ్ఞ
లింటను బారుగున నితిహాసకములు.

చవిఁ బడఁ దప్ప—చెచ్చెర వీడివచ్చి
దృష్టిదోషము నట్టె తీయు మాయవ్య!—

ఒక్కసంతకే నేర్తుఁ బెక్కుపద్యాలు,
వినికిడిపై వచ్చె వేదసంహితలు,
పారాయణము నేతు బ్రహ్మసూత్రములు,
గీతయు నిత్యంబు తాత వెంబడిని.
మాసంగడపుతుంగస్తార్తధర్మంబు

సగపాలె మెదటికి శ్రౌతతంత్రములు!
 తోడపయి నిడికొని తోబుట్టులట్లు
 నూటిపోతురు శాస్త్రసారంబు నాకు
 శిష్యు—లం దొక్కెడఁ జేరిక మెండు :
 తారేళు నీశునిఁ దలపించుఁ బేరు—
 మొగలిపూమైదాల్, మగమీలు కనులు,
 ఫాలపట్టిక సరస్వతీసింహవీధి,
 పస లొల్కుమైదీగ బ్రహ్మతేజంబు;
 చిటునవ్వుమోము క్రొంజిగి కంగువెట్టు,
 మురిపెంపుసిగ్గు ప్రేముడి హెచ్చరించు.
 కపటము కక్కుర్తి కల నైన లేవు,
 వ్రల్లదములు రావు, పొల్లుమా తరిది.
 చదువుసరస్వతి, సరసంపువాఁక,
 గురుకులదీపంబు, గుణరత్నరాశి—
 నడక మున్నుగ నాడునడతల కెల్ల
 చిటునాఁటివరువడి—చిత్తంపుచిగురు.
 తలఁతు మానవులందుఁ దలమానికముగ.
 అకదలికలె నాకతిమనోజ్ఞమ్ము,
 లాప్రమాదభ్రాంతు లేప్రమాణములు.
 వాక్యార్థములయందు వాగ్వాదమందు
 పూసుక వత్తు నబ్బుర మంది మెత్తు,
 విజయంబుఁ గోరుదు—విని సంతసించు.

నాన్నసోగడ్డలు నాకబ్బినటులె
భావించి మనసార బరవనంపడుదు.
డెండములోపలి డెండంబునందు
నాకును వినగాని యేకాంతముగను
గోరుదు భర్తగాఁ—గోరి యాయంతః
దలఁకుదు నే నంతగాననాయనుచు.
తమకంబుమై జనార్దనదేవుచరణ
నన్నిధి మన సిచ్చి విన్నపం బిడుదు.

చిఱునాఁటినుండి మాచిన్నాయనమ్మ
తలఁచు నన్నిప్పింప దాహిత్త్రునకును.
మహిమలు గలవారు మాపట్టికెల్ల
నాగ్రహారికులందు నగ్రభావితులు
సంపన్ను లసమానసాంప్రదాయికులు
కలుము లోర్చినవారు కడిమూలవారు.
తొల్లి రాజపురోహితులు మంత్రవిదులు—
అందునఁ బూర్ణపట్టాభిషిక్తుండు
కూటస్థుఁ డొక్కఁడు కులభూషణుండు
దండిమరాటీలు దం డత్తనపుడు
రాజును రాజ్యంబు రక్షింప నెంచి
మంత్రించి తులలేని మహిమం బెలర్పఁ
ద్రిప్పె నెవ్వనికత్తిని వానిపైకె. —
నాఁటిదిభాగ్యంబు నాఁటిదాక్కిరి.

అతనిభార్య సుభద్ర యపరసావిత్రీ
 భర్తను మువ్వాలు బ్రదికించె నందు
 యమునిధాటికి సతీత్వము నొడ్డిగెల్చి.
 మగిడి నాల్గవతూరి తగవాడియోడి
 మెప్పించి యమరులు మేల్చే లనంగ
 జన్మజన్మములకు శాశ్వతంబుగను
 వరు నంటియుండగ వరమునాధించె.
 అంతటితో సరి యామహత్త్వంబు
 లానాటి కానాటి కవిపూజ్యమయ్యె.
 పూర్వోద్ధతిఁ దలంచి పొంగి పోత్రించి
 యప్రయోజకు లయి సుప్రయోజకుల
 విన్నఁ బుచ్చు తె కులవిద్యయై మిగిలే !
 సిరి హెచ్చరిలెగాని చరితార్థమేమి?—
 సిరి గరళము — బుద్ధిచే శుద్ధివలయు.
 సిరి కరయమి చీడ—సిరియోడ, గుణపుఁ
 జుక్కానిలే కీడ్పు నుడిగుండములకు !
 ఆవెంక శేషానకాటదీపగము—
 కరుణించి నరకీటకములందు వెలసెఁ
 గాకున్న వినువీధి కడవీధివాడు !
 పంచవన్నెలచిల్క, పందెంపుఁగోడి.
 బాడిదపూబంతి, పైఁబూఁతబొమ్మ,
 మాటలగతిగమ్మ, మరియాదమిర్చి

విద్యలకొరకచ్చు, వేసాలముచ్చు.
తలపెట్టినం జాలుఁ దలకెక్కుమంట—
ఆమోటుసరసంబు; మోమోటలేమి,
ఆతలవిసురు, ప్రాయంపుముజ్జోరు—
నలువ చాలఁ డొకండు నను వానిఁ గూర్చి!—

ఏమి గానిమ్ము నాయిష్టదైవమ్ము
నాయభీష్టముఁ దీర్చె, నానోము పండె.
పదునొకండవయేటఁ బరిణయంబైతిఁ
బాసితిఁ బుట్టిల్లు పదునెన్నిదింట—
చేబిడ్డ నీయత్త చిలుకలకొల్కి,
పాలపాపఁడు నాన్న పసినిమ్మపండు.
బాలబృహస్పతి స్రుతిమంత్రుఁడు
మీతాత తేజస్వి మేధాయశస్వి.
నేనందువా ! నేర్తు నిగమాగమముల
రాజమార్గముల నిర్భయవిహారంబు.
ప్రాపించితినిఖండరాజయోగంబు,
పొందితి మానుషానందంపుటఁబి.
ఊహలు చెలరేగె, స్వోత్కర్ష హెచ్చె,
కోర్కులు కొనలెత్తె, గూర్చు లల్లుకొనె,
బ్రతుకు నందనవిహారంబుగాఁ దోఁచె.
భవమహోర్ధ్వమందుఁ బవనార్భకములు
నిష్ఠపునీరము ల్నిర్మలాభిములు

వెల లేనిముత్తయములు ప్రవాళములు
నాగకన్యకలె గన్నట్టె నల్లెడల !

6

నిన్నటివలెఁ దోచు నే నిల్లువెడలి
నాశారదను బాసి నాజనార్దనుని
నాతల్లిదండ్రుల నాయూటబొమల.
కుదుటఁ బోసిననాఱు చెదరి యొక్కొక్క
పెరట నాటినరీతి విడిపోతి మిటులు
తోఁ బుట్టువులు నేనుఁ బోఁబెట్టి వేళిమ.
ఎన్నఁ దుంటి మొ పుట్టినిలుగూటఁ జేరి
తెక్కలు రాఁ బోతి మొక్కొక్కదెనకు.

చెల్లి సాధ్వీమణి—శ్రీతకల్పవల్లి,
నెనరులచెట్టు, పున్నెములచేవట్టు.
తల్లియె సిరి సంపదనుశీలమందు.
చక్కనికాఁపురం బక్కజంబై న
వసతివాఁడియు— దివ్యభవనంబు లిండ్లు,
పాఁడిపంట ల, ఖండభాగ్యభోగ్యమ్ము,
లాణిముత్తములు సంతానంబు—మాట
కడుగు దాటఁడు భర్త యాత్మలోనాత్మ,

చానల కిదె గదా సామ్రాజ్యవదని.

కాని వట్టిపురాణకథలె నాకిన్ని

చూడను బడువాలుగేడులై దానిఁ

గనులకుఁ గఱి వయ్యెఁ గాలంబు జ్ఞప్తి

చుట్టువుట్టలఁబోసె సుఖదుఃఖములకుఁ

బెఱవార మైతిమిః ప్రేమబంధంబు

తీఱనియాకలి తీరుగా నుదికి

బరు వయి కరము దుర్భర మట్టు తోఁచె.

తమ్ములలోఁ బెద్ద తమ్ముండు మిన్న
(ఘాపితామహుపే రుమామహేశ్వరుఁడు).

తక్కటివా రెంత దండివారైన

వై శ్వర్యములచేత ననికృతిచేత

సరిరారు ధర్మదీక్షను వాని కెవరు—

ఆంధ్రగీర్వాణంబు లందాంగ్లమంగు

చక్కనిసాహితీ— సరసంపుఁగవిత,

బహుశాస్త్రపరిపాటి, పరమార్థగోష్ఠి,

సామ్యత, పరమతసహనంబు, సమత,

సాత్విక, మీశ్వరార్చన, మార్జవంబు—

తమ్ముఁడు మాతండ్రితపములఫలము.

సదయుడు, విమలుడు, నత్యసంధుండు,

నిశిత వ్రతుఁడు, మాననిధి, దీర్ఘ దర్శి—

పరచారధనములపేయి గాలివడఁడు,

పగతు నైనను గాసిపడఁ జూడనోడు,
 నొప్పింపఁ డెవని, దా నొచ్చి వేసరఁడు,
 ప్రిమించు మనసారఁ, బ్రీమింప నుబ్బు,
 గోరంతయుపకృతిఁ గొండగాఁ దలఁచు,
 నవ్వి మాటాడిన నన లె త్తివిరియు,
 నమ్మితి నన్నఁ బ్రాణము ధారవోయు.
 వాపక్ష మెఱుంగఁడు వ్యాజం. బెఱుంగఁడు;
 త్రికరణశుద్ధిగా దిగు నెట్టిపనికి,
 ఒగఁగఁడు విజయాగ్ర మొందునందాఁక.
 కేలు మోక్షుఁడు పుణ్యశీలిగాకున్న,
 కై కొనఁ దాకన్తిక ప్రభావముల—
 ఇన్ని గల్గియెగాదె యీలోకమునకుఁ
 గొఱగాఁడు తమ్ముఁడు కొఱగానియట్లు
 వాతరోగికి స్వాదువ్వి నీరంబు!
 అరిపేదశిశువున కచ్చావుసాలు
 గురుభుక్తియగునట్లు కుత్సితం బింత
 కలగల్గు గాక లోకమునఁ జొప్పడదు
 తీవ్రనిర్మలధర్మదీక్ష యెన్నటికి—
 అడవుల మరగి రా జయి సంచరించు
 దంతావళము దిడ్డిగంతలోఁ జిక్కు
 పగిది మహేశుండు ప్రతికూల మైన
 మనికిత మూని జీవన మీశ్వరలనె :

(ఇంటనొంట నొకింత యెఱుంగ మేనాఁడు)
 మనరాజవిద్యల మరియూడె యింత.
 పొట్టపోతయె వీనిపూర్వోత్తరములు
 బ్రదిని చేకూగుట పరమోపలభి —
 పరవశతను బెంచు, బరహితం బడచు,
 బ్రత్యక్షమునె గొల్పు, బరమార్థ మెడవు,
 భవతృప్తి నించ, లోభము వేగిరించ—
 నాతండ్రి మెచ్చు డెన్నఁడు నాంగ్లశిక్ష.
 కనికర మేవ మొక్కట వెన్నడింపఁ
 బలుమఱు లోకానుభవభంగి బలుకు :
 “కంతము దాట దాకలి దీఱి దఱుగ
 దరుచి దేశీయవిద్యలయందుఁ గొల్పు
 మదిఁ గృశింపించును హృదయంబుఁజలము
 మోసమునను రోగములకుఁ బాల్సేయు
 నేలొకో యీచేతపాలార్యజులకు!”
 స్రత్యుషతుహినసంస్పర్శచే విరియు
 చేమంతివిరులల్లు చిత్తంబు నవ్య
 సామనస్యముఁ జెంది సంతృప్తిఁ దేలఁ
 జక్కగా నెలయేటిచక్కి బాడువలఁ
 జల్లినపాల మట్టులల్లి వర్ధిల్లు
 కులవిద్యలను నేర్చి కూలంకషముగఁ
 దాతతండ్రుల సంప్రదాయంబు గాను

జగదేశపండితుం డగుచు లోకంబుఁ
దానును దరియింపఁ దరణిగారాదె!
కులధర్మములఁ గొల్చి గుణధనుం డగుచు
నగుల నిర్దంభ నిర్వాజ నిష్కామ
సౌహార్ద మలరార సకలలోకంబు
తనకుటుంబమె కాఁగఁదనకుం గలట్టి
సామర్థ్య మడరించి సవరింపరాదె!
హూణవిద్య లివేల యుత్కర్ష లేల
ఉద్యోగముల వేల యూడిగం బేల
తీఱక పురికొల్పుపేరాస లేల?—

చెల్లదే విజ్ఞాన సింహాసనంబు
బ్రతుకుతె ర్వనుముచ్చేబంగారు లేక!
సమకూరదొకొ పౌరుషపుఁబూర్ణసిద్ధి
సరివారి నొప్పించి జగము వంచించి
స్వప్రయోజనముల సాధింపకున్న!
విద్యల నననేల? విద్యలం గఱచి
విడిముడి కేల దుర్వినియోగవఱుప?
పఱచె బో యతుకని బ్రతుకెబ్బులేల?
తా నెత్తినవ్రభుండు తను మట్టులేల!
విద్యల నననేల విధిచెయ్యములకు!
హా! విధి కోగత్యమా పాపభయమ?
ప్రకృతికి మోమోటమొకొ? నీతియొక్కొ?

రామునంతటిమేటి రారాపువెట్టె !
 మనపిచ్చిప్రజ్ఞలు మన కబ్బురంబు
 పొసఁగమి సృష్టికి లొనుగుఁ గాఁబోలు !
 అనిమొనఁ గురువీరు లదరఁ గ్రండైన
 నుభటులఁ జెండాడి నురవృష్టి గురియ
 జయలక్ష్మి కెదురయి సామంతమాడు
 నభిమన్యు నొక్కద్రోహపుఁగోలఁ గూల్చు
 నక్కటిదై వాన కాచిత్యమేడ !
 ఎంతధన్యుల కబ్బు నీశ్వరుం డిడిన
 శక్తులు కొఱగల్గి సఫలంబు లగుట!
 స్వల్పభాగ్యము గాదు సత్తేత్రమందుఁ
 బడి మొల్చుబీజంబు వలె సద్గుణంబు
 క్షీరశర్కరలట్లు చిత్తంబు లత్తి
 రసపూర మగుచోట రాణింప నగుట.
 పదివేలలో నెన్నఁ బడఁడు తమ్ముండు
 ప్రభుహిత మరసి స్వార్థము రోసి యిహము
 పరమును గూడఁ గోల్పడె — నమ్మి చెడియె.
 సారమతుల వెచ్చనూరువే తిండి
 కన్నీరె డప్పి యక్కట! పాడువిధికి!
 సుఖదుఃఖములసార మఖిలశీలంబు
 దేనిసా ల్బలమగు దానిరూపించు.
 వలదపై నసియాడువం తెనం దిక్కి

యటునిటు గూడ రా నలవిగా నట్టు
 తగనియవస్థలోఁ దగిలి తమ్మునికి
 సహజమంజులవికాసము మాపుసూపె.
 సహజమాధురి—పాలఁ జవిగల్పినట్టు—
 విఱిగి యంతతకు వెగటుగాఁ దొడఁగె.
 యెదరె నుత్కంఠ నిస్పృహతసూపట్టె.
 స్వార్థలోకార్థపోషణ నుట్టె పెట్టి
 బ్రతుకుఁజే రింకునక పలవిత పుట్టె—
 నే నేమిసేయుదు—మాని రమ్మన్న
 వినఁడు లేగనుఁదల్లివిడ నొల్లనట్టు,
 వినదు పాణముఁ బ్రాణి విడనొల్లనట్టు.
 భగవంతుఁడే వానిఁ బాలింపవలయుః
 శ్రీపతియే వానిశ్రీరామరక్ష,
 వానిసౌకీల్యమే వజ్రవర్షంబు—
 చీకటిచేఁ జిక్కి చీకాకువడిన
 దిశ లెల్ల నుదయాన దీపించుకరణి
 బన్నమువడి భంగపడి యెట్టకేల
 కందును సౌజన్య ముభ్యుచ్చ్రాయంబు.

7

విసఁ గోరుదువు నామప్ప తాంతు మింక.

ఇరువదియేడేండ్లు— సరమాత్తునెఱుక—

నుంటిని భవముపై నుగులు గొన్నట్లు.

నడిచెను రబ్బరుంకలబండి నెక్కి

బలపంపుఁబలకలబాటపై బ్రతుకు.

చారునాటక రసాస్వాదంబునందుఁ

దెలియ కేగెదురాస్త్రివలె జాతె నేండ్లు.

సుమదామ మైన భారము తోచుఁ గాని

భవ మలంకృతి కయ్యెఁ బరిమళంబునకు.

స్వారాజ మముఁ జూచి నోరూరణోపు.

పంతము లాడి భూపతులు పూజింతు.

వై దికనిష్ఠకు వై దుష్కమునకు

వరశీలమునకు దేవ వ్రతంబునకు

శిష్టులు నేవించి శిరసావహింతు.

శ్రీవాణు లొకగడ్డె జెల్లిఁ గొల్పువంతు!

జతగూడుఁ బదవికి సంతానపదవి:

చక్రవర్తులకు మాసంపత్తి లేదు.

పూవుఁ దావియు ధర్మమును ధర్మియలులు

పాయము కల నైనఁ—బ్రత్యక్షభాగ్య—

మొండొరునుఖమె మాయున్కి కాదరువు.

మణిహారమందుఁ గ్రుచ్చినసూత్ర మట్లు

లోక్కటి మనసు మాయొడలె వేర్వేలు—

పరిమితి లేనట్టిభనవై భవములఁ

జూట లిచ్చి సుఖానఁ జొక్కింపఁ దలఁచి

యత్యంతవాత్సల్య మలరార దేవుఁ

డెదురుటద్దంబుల కెత్తినదివ్వె

రీతిప్రేముడిఁ హెచ్చిప్రీతి తల్కోత్తఁ,

బెనిమిటి యని, పిల్ల లని పేరు పెట్టి

యాత్మకుఁ బ్రత్యాత్మ లడరింపఁ బోలు!

ఇదియె నామధ్యాహ్న మింతటంగోలె

దిగుమొగం బైతిని దేజంబు దక్కి.

సరిపోయె జన్మంపుసాశల్య మింత

బ్రదికితి మీశుభాభ్యుదయము ల్బాడ.

కాని మున్నటినీడ నైనఁ గానైతి.

కానైతి నప్పటికలపాటి యైన.

తెక్క వో డాపలితెక్కలో నెగిరి

తక్కినజీవయాత్రను సల్పవలసె.

దండె గోల్పడి యొంటిదండె నే నన్ని

సంసారపునవారి సాగింపవలసె.

నెనర నుచెలికత్తె నెయ్యంబు నెఱప

నిజమృతసంజీవనీయోగమహిమఁ

జరముగ నెలకొల్పు న్నృతివై భవములె

పూర్వభోగముపేర భుజియింపవలసె!

తావపుఁదొలిపొంగు తగ్గునందాఁక
 కొన్నాళ్లు మతిఁ దప్పి కొందలంపడుదు.
 వెఱుతు ముంగలఁ గ్రమ్ము విపినంబు నరసి,
 వగతు నై హికమోహవై యర్థ్య మెంచి,
 మానుషారంభసంరంభంబు నగుదు,
 మానుషవై దగ్ధ్యమద మీసడింతు,
 ప్రకృతితాఁకున వీలుభవ మక్కటింతు,
 నలుపురపా తైతి నని విన్న నాదు,
 ప్రాణమునకుఁ బ్రాణ మర్పింపలేని
 దొర్బల్య మెంచి వంతయు సిగ్గు వడుదు.
 చదువులు కోటి నై జను పాటిగావు—
 తనువులు పోయినఁ దమకము లోప్పవు.
 పంజరమును వీడి పరిచయంపడని
 యాకాశములఁ బట్టి యరుగు రాచిల్క
 చలికిని వేడి కాఁకలికి డప్పికిని
 బడలునో యని వట్టిపామరత్వమున
 భోజన మనుపేరఁ బుట్టమన్ పేర
 యానము లనుపేర దానము లేవు!
 కీర్తిశేషులమూర్తి ఖలము గాకుండ
 ముర్త్య మమర్త్య మై మహి నింకి వెలయు
 గృతులఁ గీర్తింతు వ్రాయెఁడుఁ జిత్రముల
 సురగేయ మైనయాతఁభవిగ్రహంబు.

చేసినకొలఁదిని జింతించుకొలఁదిఁ
 దెలియ కెద్దియొ వింత వెలితియే తోఁపఁ
 దీప్తదీక్ష వహించి దేనినో వెదుకఁ
 దలఁచి, నన్నుండి నేఁ దప్పించుకొనఁగఁ
 దలఁచియు, నేతుశీతనగావధిగను,
 దీప్తయాత్రల కెల్లఁ దిరిగివేసరుదు.
 స్వీయాస్య మత తత్వ సిద్ధాంతములను
 బదిపది గాలింతు భవముల మరయ.
 తఱచియుఁ దఱచియు ధన్యఁగ్నానైతి
 తఱచిన కొలఁదిని దత్వంబు వాఁగె.
 చదువు ము న్నొడివనిసంశయంబుకె!
 చదువు సత్యముఁ జాట్టు జవనికం దెఱచి
 కడ లేనియొకమహాగహనంబుఁ జూపె!
 చదివి నేర్చిన రహస్యము విన్న చెఱుదు:—
 చదు వలీంద్రియపిపాసకు సాగరంబె
 చదువ నప్పటిచిత్త శాంతియే శాంతి!

8

చదివితీ నన్ని శాస్త్రము లన్ని శ్రుతులు,
 తిరిగితీ నిలఁ గల దేశంబు లెల్ల,
 పటు తరసుఖదుఃఖపారము ల్లంటి,

నలువదేడులు మంటి నప్రమత్తముగ
 ఏ హాకపదిగాఁగ నెఱిగితి జగము—
 ఎందుఁ జూచినయేని యెక్కాలమందు
 నతిపరాధీనత నగు దుఃఖ మెల్ల—
 అనుచితవిశ్వాస మన్నింటఁ జెలుపు.
 మునగచెట్టు రసాలములఁ బండు నంచు,
 విరిదండ గీతముల్ వినిపించుననుచుఁ
 దెలియక నెఱనమ్మి తెలిసి చేడ్పడకు!
 తెలియును సర్వంబు—తెలివితేజంబు—
 తెలిసి భ్రాంతుల దిద్దు, దిద్ది మేలొందు.
 నగునైనఁ బ్రకృతి నైనను దేవు నైనఁ
 జక్క నాణెముఁ జూచి సరితూచినమ్ము.
 మితిమీఱ కెఱేని మితిమీఱి నమ్మ
 వలసిన దాత్మైక వశ మైన బలమెఁ
 తను మించి యన్యసాధన మొందులేదు
 పరమాత్ము మెప్పింపఁ బ్రకృతి సాధింప.
 ప్రకృతి గీటకగించు బలము మ్రొవ్వుటచి
 ప్రకృతికి వీఁపిచ్చి భగవంతు నశకు.
 ఇహ మేలుఁ బ్రకృతి—వాఁ డిహముం బరంబు;
 నీవును నేను రెంటిని గెల్వఁగలము—
 శీలమున నిహంబుఁ జరభక్తిఁ బరమా.
 మనశ్శక్తి దైవాంశ మని గుర్తెఱుంగు

పరసుఖమున సుఖపడ నేర్తు వెంత
యంతయుఁ గూడి నీవంతు పెంపారు.

